

DATE NOI PRIVIND AȘEZĂRILE GETICE DIN DOBROGEA ÎN A DOUA EPOCĂ A FIERULUI

M. IRIMIA

Cercetările sistematice și descoperirile întâmplătoare din ultimele decenii au dus la creșterea numărului dovezilor arheologice privind populația autohtonă a Dobrogei în a doua epocă a fierului.

Dar, pentru perioada amintită, mai intens cercetate au fost necropolele sau mormintele tumulare, acumulinându-se observații importante privind ritul și ritualul funerar, tipurile de cimitire și morminte getice. În schimb, pentru intervalul corespunzător celei de-a doua jumătăți a secolului V — secolul IV î.e.n. au fost identificate relativ puține așezări. Această aparentă „absență“ a așezărilor, comparată cu numărul mai mare de necropole și morminte descoperite îngreuiază mult analiza aprofundată a situației populației locale. În perioada următoare — secolul III — începutul secolului I î.e.n. — descoperirile care indică existența unor așezări par să se înmulțească într-o oarecare măsură, după cum vom vedea mai jos, fără a deveni, totuși, nici ele prea numeroase.

În afara descoperirilor de pînă acum, unele intrate în literatura de specialitate, s-au semnalat în ultimii ani alte diferite materiale, rămase încă inedite. Vom înfățișa în cele ce urmează câteva observații privind dovezile de locuire autohtonă pentru întreaga perioadă corespunzătoare secolelor V—I î.e.n., precizînd, atunci cînd va fi posibil și limitele cronologice în care aceste descoperiri se înscriu. Absența totală a cercetărilor în cele mai multe dintre așezări, mai ales în zona Dunării și în interiorul Dobrogei, va limita mult observațiile noastre, determinînd și o tratare inegală a stațiunilor noi ce vor fi menționate. Vom prezenta apoi un repertoriu al tuturor noilor descoperiri corespunzătoare acestei perioade.

* * *

Investigațiile arheologice efectuate pînă în prezent oferă posibilitatea înregistrării a 66 de localități, în multe dintre ele semnalîndu-se două sau mai multe puncte de locuire autohtonă.

O primă constatare este că în Dobrogea cel mai mare număr de descoperiri — anume 34 — este situat în apropierea litoralului sau a lacurilor litorale¹. Din cartarea acestora, reiese că cele mai multe par să fi fost concentrate în zona de influență a coloniilor vest-pontice. Chiar începutul și evoluția așezărilor autohtone din preajma coloniilor grecești sînt corelate, cel puțin în parte, cu al orașelor amintite, sau cu unele etape de înflorire ale acestora. Dacă ne referim la Histria observăm că în afara celor mai timpurii dovezi de locuire băștinașă din cetate și de pe platoul de vest², în unele așezări din apropiere, aflate în zona ei de influență — Histria-sat³, Tariverde⁴, Cogealac⁵, Corbu, Piatra, Sinoe-Zmeica⁶, Vadu⁷ etc. întîlnim atît materiale arheologice autohtone și grecești timpurii, cît și din a doua jumătate a mileniului I î.e.n.

În legătură cu ponderea autohtonilor în cadrul populației grecești din cele trei colonii este dificil de dat un răspuns precis. Este posibil ca de la începutul colonizării grecești unii locuitori din împrejurimi să fi fost atrași în diferite sectoare de activitate, datorită intereselor și avantajelor reciproce. S-a apreciat că ar fi posibil ca unii localnici, identificați îndeosebi prin producția lor proprie de ceramică, să fi fost folosiți ca forță de muncă necalificată pentru atelierile ceramice descoperite la Histria⁸, ori pentru alte îndeletniciri asemănătoare. În afara unor dovezi de locuire, o prezență timpurie a băștinașilor se constată chiar în necropola tumulară a cetății⁹. Grupul de morminte de caracter indigen conținea uneori atît ceramică locală, cît și alte elemente ale ansamblului funerar de caracter negrecesc. Eșalonarea complexelor funerare negrecești pe o perioadă îndelungată, pînă în secolele II—I î.e.n.,

1) Agiea ; 2) Albești ; 3) Arsa ; 4) 23 August ; 5) Babadag ; 6) Basarabi ; 7) Beidaud ; 8) Capul Dolojman ; 9) Cogealac ; 10) Constanța ; 11) Cotu Văii ; 12) Corbu ; 13) Costinești ; 14) Cumpăna ; 15) Dulcești ; 16) Eforie Sud ; 17) Enisala ; 18) General Scărișoreanu ; 19) Hagieni ; 20) Histria ; 21) Lazu ; 22) 2 Mai ; 23) Mangalia ; 24) Moșneni ; 25) Pecineaga ; 26) Piatra ; 27) Sarichioi ; 28) Sinoe ; 29) Straja ; 30) Tariverde ; 31) Techirghiol ; 32) Tuzla ; 33) Vadu ; 34) Vama Veche.

² Suzana Dumitru, Histria II, București, 1966, p. 40—41 ; 54—55 ; Maria Coja, Pontica, 3, 1970, p. 99 și urm.

³ Locuirea din partea de sud a necropolei, cercetată parțial ; sec. VI—IV î.e.n. În nord-estul necropolei s-a constatat existența unui nivel de locuire din sec. III—II î.e.n. Cf. Vl. Zirra, Materiale, 9, 1970, p. 213.

⁴ SCIV, 3, 1952, p. 269—272 ; 4, 1953, p. 129—136 ; 5, 1954, 1—2, p. 100—117 ; 6, 1955, 2—3, p. 543 ; Materiale, 4, 1957, p. 77—84 ; 5, 1959, p. 318—327 ; 7, 1961, p. 273—281 ; D. Berciu, DID, I, 1965, p. 90—91, 110, 121 ; C. Preda, Pontica, 5, p. 77—78.

⁵ BCMI, III (1910), p. 141—143 ; V. Pârvan, Ulmetum, I, p. 532 și nota 3 ; p. 582 și nota 2 ; vezi și *Repertoriul*.

⁶ Se precizează că ceramica greacă, între care și 56 de torți de amfore ștampilate, asigură datarea acestei așezări în secolele V—II î.e.n. fără întrerupere (SCIV, 4, 1953, 1—2, p. 138—145 ; V. Canarache, *Importul amforelor ștampilate la Istria*, București, 1957, *passim*).

⁷ Sondaj de mică amploare, care a permis descoperirea în straturile superioare celui de la sfîrșitul secolului VI î.e.n. a unor „produse ceramice grecești și elenistice”. Cu toate că autorii nu menționează descoperirea vreunei categorii ceramice negrecești, precizarea lor că așezarea ar reprezenta „un sat indigen” face posibilă existența unor asemenea materiale. (SCIV, 4, 1953, 1—2, p. 145—146).

⁸ M. Coja, Pontica, 3, 1970, p. 116, 118.

⁹ P. Alexandrescu, Histria, II, 1966, p. 273—277.

după cum o dovedesc câteva morminte plane de incinerare¹⁰, atestă existența unor legături trainice și de durată cu populația autohtonă.

Mențiunile despre prezența indigenilor în interiorul orașelor grecești, în afara dovezilor arheologice, sînt extrem de puține. Unele antroponime băștinase apar la Histria încă din secolele V—IV î.e.n.¹¹. La Histria și Tomis inscripțiile păstrează unele nume traco-getice și în epoca romană¹². Din operele lui Ovidiu reiese cu claritate prezența geților în interiorul Tomisului, deși el exagerează cînd afirmă că geții îi covîrșesc pe greci, schimbînd chiar limba greacă a tomitanilor¹³. Probabil datorită acestei prezențe reale el ajunge să înțeleagă limba geților, afirmînd că ar fi scris chiar un poem în această limbă¹⁴.

Prezență în mijlocul populației de origine greacă, antrenată desigur în procesul de producție, masa autohtonă, poate mai numeroasă decît o putem constata prin materialele arheologice care ne stau la îndemînă, a suferit, desigur, anumite înrîuriri în modul ei de viață și de producție. Astfel, influența pe care civilizația greacă a avut-o asupra populației autohtone poate fi evidențiată, printre altele și de unele caracteristici ale ceramicii getice¹⁵.

Cercetările întreprinse la Tariverde sînt de o importanță deosebită pentru cunoașterea unor aspecte ale vieții materiale a populației autohtone din preajma coloniilor grecești în cea de-a doua epocă a fierului. Chiar dacă, așa cum s-a precizat¹⁶, așezarea reprezenta un centru comercial histrian, realizat de la început în însuși teritoriul său rural și în structura căruia existau numeroși reprezentanți ai cetății milesiene, o altă parte a populației era constituită din elemente autohtone. Populația autohtonă de la Tariverde, adoptase, probabil, unele sisteme grecești de construcție și un mod de locuire cvasi-orășenesc, superior celui tradițional. În acest fel se poate considera că autohtonii de la Tariverde erau într-o anumită măsură elenizați. Cercetările de mai mică amploare întreprinse la Sinoe și Vadu au dovedit existența unor descoperiri, desigur și a unor situații asemănătoare celor de la Tariverde.

În afara acestor așezări investigate prin săpături de o mai mare amploare sau numai sondate, cercetările de suprafață au permis identificarea și a altor așezări în zona de influență a Histriei. Considerăm că în aceeași situație s-ar fi putut afla și așezările situate la o depărtare nu prea mare de colonia greacă, cum ar fi cele de la Histria-sat, Cogea-lac, Corbu de Sus, Capul Midia, Piatra¹⁷ etc. Cu toate că nu se poate preciza pentru fiecare locuire ori complex funerar măsura în care el este grecesc, getic sau de influență nord-pontică, se poate considera că atît așezările cît și necropolele ilustrează existența în împrejurimile

¹⁰ idem, SCIV, 13, 1963, 2, p. 325—334.

¹¹ Al. Suceveanu, St. Cl., 7, 1965, p. 280, nr. 10 și 11.

¹² R. Vulpe, HAD, p. 190—191; I. I. Russu, SCIV, 9, 1958, 1, p. 50—54.

¹³ Tristia, V, 2, 67—68; Ex Ponto, IV, 13, 18—20.

¹⁴ Ex Ponto, IV, 13, 17—29.

¹⁵ Pentru influența greacă asupra tehnicii de confecționare, mai ales în legătură cu adoptarea și prelucrarea unor tipuri de vase grecești în cadrul ceramicii autohtone de la Histria, cf. M. Coja, Pontica, 3, 1970, p. 121—122.

¹⁶ C. Preda, Pontica, 5, 1972, p. 83.

¹⁷ *Vezi Repertoriul.*

Histriei, ca și ale celorlalte orașe grecești, a unei populații eterogene, de „mixhellenes“.

O situație asemănătoare, în parte, celei de la Histria, întâlnim și la Capul Dolojman (Argamum?)¹⁸. Chiar dacă cercetările întreprinse aici nu au dovedit existența unor complexe de locuire autohtone, ceramica indigenă întâlnită „în toate straturile“¹⁹ constituie o dovadă importantă a prezenței băștinașilor în această așezare.

Sub o anumită influență histriană sau a cetății Argamum, cel puțin din punct de vedere al inventarului ceramic, s-ar fi putut afla și unele așezări mai îndepărtate, de la Babadag²⁰, Beidaud²¹, Sarichioi²² sau Enisala²³, ca și unele descoperiri funerare din aceeași zonă²⁴ cu un bogat inventar grecesc și elenistic. Dar în cazul acestor așezări caracterul lor autohton este mult mai evident, iar influența greacă se constată mai ales din cantitatea mare a ceramicii importate, produsă uneori chiar în atelierele histriene²⁵, ca și din unele trăsături ale ceramicii autohtone contaminate de modelele grecești. Dar atât așezarea nefortificată de la Sarichioi, cu locuințe de suprafață, podine de lut, vetre și gropi specifice așezărilor autohtone din stînga Dunării, cât și cea de la Beidaud, fortificată cu valuri de pământ și șanțuri de apărare, prezintă trăsături proprii lumii getice.

O altă caracteristică a așezărilor aflate sub influența Histriei, îndeosebi a aceloră din imediata sa vecinătate, o constituie începutul lor relativ timpuriu, încă din secolul V î.e.n. sau chiar mai devreme, în raport cu alte descoperiri similare din apropierea celorlalte colonii, care

¹⁸ Așezarea, a cărei existență este dovedită pentru Hallstatt-ul mijlociu și târziu, continuă și în secolele următoare. În stratul de cultură din secolele V—III î.e.n. s-au surprins două nivele de locuire. În ceea ce privește stratul elenistic, s-a precizat că deși zona cercetată pînă în anul 1972 nu prezenta o stratigrafie clară, fragmentele ceramice acoperă secolele III—I î.e.n.; cf. M. Coja, BMI, 41, 1972, p. 33 și urm.

¹⁹ Ibidem, p. 36.

²⁰ Pe aceeași colină unde este amplasată așezarea fortificată hallstattiană au fost descoperite și urmele unei locuiri din sec. IV î.e.n., conștind din ceramică autohtonă asociată cu ceramică greacă; S. Morintz, Dacia, N.S. 8, 1964, p. 102.

²¹ Așezare fortificată, al cărei prim sistem de apărare atribuit epocii hallstattiene ar fi fost dublat în a doua epocă a fierului de un nou val de apărare cu șanț adiacent. Autorii săpăturilor consideră că la Beidaud viața ar fi evoluat continuu, materialul autohton completîndu-se în secolele VI—IV î.e.n. cu un bogat inventar ceramic grecesc. (Cercetări G. Simion, El. Lăzurcă).

²² În anul 1976 a început cercetarea unei așezări nefortificate întinse. Ceramica este reprezentată de exemplare autohtone lucrăți cu mina, grecești cenușii și de import. Pe baza materialului arheologic descoperit așezarea a fost datată într-un interval corespunzător sfîrșitului secolului V-sau începutului secolului IV-secolul II î.e.n. (Irina Oberländer-Tirnovanu, *Așezarea getică de la Sarichioi, în lumina descoperirilor arheologice*, comunicare prezentată la sesiunea științifică a muzeului din Constanța, 23—25 octombrie 1978).

²³ În zona cunoscutei necropole daco-romane din secolele I—II e.n. a fost sesizată o locuire getică mai veche (sec. I î.e.n.); cf. M. Babeș, SCIV, 22, 1971, 1, p. 21, 23 și nota 11.

²⁴ Jurilovca (V. Canarache, *op. cit.*, p. 380—381); Ceamurlia de Jos (D. Berciu, *Cultura Hamangia*, I, București, 1966, p. 166—168); Enisala (G. Simion, Peuce, 2, 1971, p. 63—129); idem, Thraco-dacia, 1976, p. 147—163; idem, Peuce, 6, 1977, p. 49—57); Zebil (material inedit în muzeul din Constanța).

²⁵ P. Alexandrescu, Dacia, NS, 16, 1972, p. 113—131; idem, Histria, IV, 1978, p. 97, nr. 639 (amforă pélike de la Satu Nou); M. Coja, P. Dupont, Histria, V, 1979.

par mai târziu. Această observație poate fi făcută și pentru unele descoperiri funerare din zona Histriei²⁶, mai timpurii decât cele din preajma Tomisului și a Callatisului.

Un al doilea oraș grecesc care grupează în jurul său un mare număr de așezări este Callatisul. Pot fi considerate ca aflându-se sub influența sa directă așezările de la Albești²⁷, Arsa²⁸, 23 August²⁹, Cotu Văii³⁰, Hagieni³¹, 2 Mai³², Vama Veche³³, poate chiar Dulcești³⁴, Moșneni³⁵, General Scărișoreanu și Pecineaga³⁶.

Influența greacă cea mai evidentă se poate constata la Albești, unde atît zidul de incintă, cît și unele locuințe au fost construite după tehnica greacă. De asemenea locuințele de piatră, de mari dimensiuni, pavajul cu canal acoperit de lespezi și bogăția deosebită a inventarului grecesc, arată puternica amprentă callatiană în evoluția acestei așezări. Intemeiată probabil din inițiativa callatienilor în propriul lor teritoriu rural, așezarea avea o importantă componentă autohtonă, getică și poate chiar una scitică.

Unele elemente grecești în construcția locuințelor — cum ar fi temelile rectangulare de piatră ecarisată — s-au putut observa și în alte așezări, aflate probabil tot sub influența Callatisului, mai ales la Pecineaga și General Scărișoreanu.

²⁶ Cum sînt cele de la Histria-sat (VI. Zirra, *loc. cit.*), și Corbu de Jos (ultimul sfert al secolului VI-secolul V i.e.n.; cf. M. Bucovală, M. Irimia, *Pontica*, 4, 1971, p. 41—56; M. Irimia, *Pontica*, 8, 1975, p. 95—102).

²⁷ Așezarea, aflată la aproximativ 2 km sud-vest de centrul comunei, pe un bot de deal apărât pe trei laturi, a fost identificată în 1971 și cercetată începînd cu anul 1974. Prezintă un zid de incintă mai vechi și altul mai nou, precum și cel puțin două nivele de locuire. A fost întemeiată în prima jumătate a secolului IV i.e.n. iar încetarea existenței sale este fixată, pe baza descoperirilor de pînă în prezent, în secolul I i.e.n. — aceasta corelîndu-se cu unul din evenimentele istorice ale epocii. (A. Rădulescu, N. Cheluță-Georgescu, M. Munteanu-Bărbulescu, *Materiale și cercetări arheologice*; a XIII-a sesiune anuală de rapoarte, Oradea, 1979, p. 167—174). Tot din localitatea Albești, dar dintr-un alt punct („La vie”) provin materiale ceramice lucrate cu mîna și elenistice. (M. Irimia, *Pontica*, 6, 1973, p. 48—50). O altă toartă ștampilată la M. Gramatopol, Gh. Poenaru-Bordea, *Dacia*, N.S., 13, 1969, nr. 1178).

²⁸ Din această localitate provin fragmente de vase lucrate cu mîna, precum și torți de amfore ștampilate. Secolele IV—II i.e.n. (M. Gramatopol, Gh. Poenaru-Bordea, *op. cit.*, p. 267, nr. 1178; M. Irimia, *Pontica*, 6, p. 52—53, nr. 1—6).

²⁹ Pe malul de nord al lacului, pe o mică peninsulă, a fost identificată o locuire de epocă greco-romană (V. Boroneanț, *Pontica*, 10, 1977, p. 324). Din zona localității provine de asemenea o monedă callatiană din secolul III i.e.n. (cabinetul numismatic al muzeului din Constanța; identificare R. Ocheșeanu).

³⁰ M. Irimia, *Pontica*, 6, p. 52. Noile descoperiri în repertoriu.

³¹ Din zona localității, fără să cunoaștem cu exactitate locul, provin fragmente de vase lucrate cu mîna și elenistice. Sec. IV—II i.e.n. (M. Irimia, *Pontica*, 6, p. 50—52).

³² În nord-vestul comunei, în grădina C.A.P.-ului a fost identificată o așezare greco-romană. (V. Boroneanț, *op. cit.*, p. 324, nr. 25).

³³ În două puncte diferite (V. Boroneanț, *op. cit.*, p. 324, nr. 27, 28).

³⁴ Din zona localității, fără a cunoaște locul, provin mai multe fragmente ceramice elenistice. Sec. IV—III i.e.n. (M. Irimia, *Pontica*, 6, p. 53, 56).

³⁵ De aici provin mai multe ștampile de amfore elenistice din sec. III—II i.e.n., un denar roman republican, precum și mai multe fragmente de vase lucrate cu mîna. (M. Gramatopol, Gh. Poenaru-Bordea, *op. cit.*, p. 15 și nota 136, p. 267, nr. 1175—1177; M. Irimia, *Pontica*, 6, p. 58—60).

³⁶ Repertoriul.

În jurul Tomisului par să se fi grupat, de asemenea, unele așezări, între care pot fi amintite cele de la Constanța-Palas³⁷, Lazu³⁸, Agigea³⁹, Eforie Sud⁴⁰, Techirghiol⁴¹, Cumpăna⁴², Straja⁴³, poate și Basarabi⁴⁴. În nici una dintre ele nu s-au întreprins cercetări sistematice, astfel încât nu cunoaștem nici cărui tip de așezare le aparțin, nici caracteristicile locuințelor. În ceea ce privește existența unor comunități omenești în a doua epocă a fierului în jurul lacurilor Techirghiol și Agigea — în antichitate probabil golfuri lagunare — materialele descoperite ne îndreptățesc să presupunem că aceste zone au fost cu siguranță locuite în secolele III—I î.e.n., poate chiar mai devreme. S-au descoperit atît materiale elenistice cît și autohtone. Apariția la suprafața terenului a unor urme de zidărie și țigle ar putea reprezenta indici ai existenței locuințelor de suprafață de tipul celor de la Tariverde, Sinoe-Zmeica sau Albești, ceea ce nu exclude, însă și prezența unor locuințe-bordei.

Între așezările litorale în care întilnim atît material arheologic greco-elenistic, cît și autohton, un loc aparte îl dețin, se pare, cele de

³⁷ Idem.

³⁸ În nord-vestul localității, la circa 500 m de cimitirul sătesc au fost descoperite fragmente răslețe de amfore de Heraclea și Thasos. (Cercetări de suprafață M. Irimia, S. Baraschi, în anul 1973, pe traseul canalului; cf. M. Irimia, *Probleme de cercetare, conservare și valorificare a monumentelor arheologice de pe traseul canalului Dunăre-Marea Neagră*, Repertoriu, nr. 88, manuscris).

³⁹ Din partea de nord-est a lacului Agigea pînă la sud-vest de lac se întinde o mare așezare greco-romană, datată în secolele II î.e.n.—III e.n. (H. Slobozianu, *Materiale*, 5, 1959, p. 736, 741, 743—745; V. Boroneanț, *op. cit.*, p. 320, nr. 10). La aproximativ 500 m vest de moara de măcinat scoici se află o altă așezare cu multă ceramică elenistică și romană. (Cercetări de suprafață M. Irimia și S. Baraschi, în anul 1973, pe traseul canalului Dunăre-Marea Neagră; cf. M. Irimia, *Probleme de cercetare...*, Repertoriu, nr. 81, manuscris. Rectificăm cu acest prilej tipul amforei descoperite într-un mormînt de la Agigea, aceasta fiind de Chios și nu de Thasos (cf. M. Irimia, *Pontica*, 6, 1973, p. 62 și pl. XXI/2). Exemplarul aparține unui tip răspîndit în bazinul mediteranean și al Mării Negre în secolele IV—III î.e.n.

⁴⁰ De aici provine o toartă de amforă ștampilată. (H. Slobozianu, *Materiale*, 5, 1959, p. 738—739 și fig. 6/2).

⁴¹ Pe malul de vest al brațului Urluchioi, pe o întindere de cîteva hectare a fost identificată o așezare cu materiale grecești și romane. (Semnalată de V. Pârvan, *Cetate Tropaeum*, p. 55, nota 111; H. Slobozianu, *Materiale*, 5, 1959, p. 740; V. Boroneanț, *op. cit.*, p. 321, nr. 31).

⁴² La aproximativ 1,5 km în sud-estul localității apar fragmente ceramice elenistice răslețe, care par să indice urmele unei locuiri de mică intensitate. (Cercetări de suprafață, M. Irimia și S. Baraschi, în anul 1973, pe traseul canalului; cf. M. Irimia, *Probleme de cercetare...*, Repertoriu, nr. 79, manuscris).

⁴³ Pe versantul sudic al văii aflate între localitățile Valea Seacă și Straja, pe un bot de deal situat la aproximativ 300 m de digul lacului Straja s-au descoperit urme de locuire elenistice și romane. (Cercetări de suprafață P. Diaconu și Gh. Papuc, în anul 1973, pe traseul canalului; cf. M. Irimia, *Probleme de cercetare...*, Repertoriu, nr. 73).

⁴⁴ Pe malul lacului, către nord, între calea ferată și poștă, iar mai departe spre Schitu, s-au identificat urmele unei locuiri greco-romane, din care pare să provină și un tezaur de denari romani republicani (B. Mitrea, *Pontica*, 3, 1970, p. 131—137; V. Boroneanț, *op. cit.*, p. 323, nr. 22). În 1934—1935 au fost semnalate mai multe descoperiri în zona localității Schitu (R. Vulpe, *An. Dob.*, 15, 1934, p. 209; 16, 1935, p. 181—189). În anul 1956, V. Canarache a întreprins un sondaj în așezare, descoperind ceramică autohtonă și elenistică, precum și 53 de torți ștampilate. (V. Canarache, *Importul amforelor ștampilate la Istria*, *passim*; H. Slobozianu, I. Țicu, *SCIV*, 17, 1966, p. 679—702. Vezi și repertoriul).

la Costinești⁴⁵ și Tuzla⁴⁶ identificate ipotetic cu Parthenopolis⁴⁷ și respectiv Stratonis⁴⁸. Nu poate fi exclusă, totuși, nici posibilitatea ca aceste așezări să fi fost influențate de Callatis și respectiv de Tomis.

O problemă importantă pe care o ridică descoperirile dintre Constanța și Mangalia, ca și cele din zona de influență a Callatisului, este identificarea și localizarea celor șapte așezări considerate de Plinius cel Bătrîn⁴⁹ ca aparținând regiunii ocupate de *Scythae Arotres*. Chiar dacă nici localizarea Parthenopolis-ului, citat printre cele șapte așezări, nici a altora, nu este încă deplin confirmată de vreo descoperire edificatoare⁵⁰, se poate aprecia, pe baza datelor existente, că așezarea de la Schitu-Costinești a cunoscut o importantă dezvoltare în epoca elenistică. În cazul în care aceasta, ori alte așezări dintre Tomis și Callatis, ori din sudul Dobrogei, au aparținut zonei de influență a sciților agricoli, este posibil ca o componentă etnică importantă a acestora să fie scitică.

Din acest punct de vedere observăm în zona litorală a Dobrogei persistența ritului inumației în secolele V—IV î.e.n.⁵¹ sau chiar mai târziu⁵², într-o epocă în care, în restul regiunii, ca de altfel în întreaga lume geto-dacică, se generalizase incinerarea. În unele morminte tumulare de la Histria și Topraisar întâlnim practica depunerii animalelor sacrificate, dar pe care nu o putem lega numai de un anumit element etnic, deoarece o constatăm atît în bazinul egeean ori la traci⁵³, cît și în zona nord-pontică⁵⁴. Pe de altă parte, descoperirile ceramice ori de alte materiale de aspect nord-pontic sînt răspîndite mai ales în nordul și în estul Dobrogei, zona vestică și sud-vestică neoferindu-ne pînă acum asemenea obiecte. Coloratura nord-pontică a unor materiale ceramice

⁴⁶ În zona farului sînt urmele unei așezări bogate, cu materiale grecești, elenistice și romane; o altă așezare — poate prelungirea celei dintîi, se află la circa 2 km spre sud de far. În vestul localității, în apropierea lacului Techirghiol se află o altă așezare, în zona căreia s-au observat recent temelii de construcții. Alte materiale s-au descoperit la „Cărămidărie“. (H. Slobozianu, *Materiale*, 5, 1959, p. 737—740; V. Boroneanț, *op. cit.*, p. 322, nr. 17). Vezi și repertoriul.

⁴⁷ R. Vulpe, *Balkanica*, 6, 1943, p. 14; idem HAD, p. 63, 69.

⁴⁸ *Tabula Peutingeriana*, segm. VIII; *Scutum Durae Europi*; *Geogr. Rav.*, IV, 5. V. Pârvan, *Rendicondi della Pontificia Accademia Romana di Archeologia*, 2, 1924, p. 17—135.

⁴⁹ *Nat. Hist.*, IV, 11 (18), 41.

⁵⁰ Regretatul Nicolae Gostar considera, într-o ultimă comunicare, așezările menționate de Plinius, drept colonii macedonene, localizînd Parthenopolis-ul la Albești (cf. *Coloniile macedonene din Dobrogea*, comunicare prezentată la sesiunea din Constanța, 21—23 octombrie 1977).

⁵¹ La Corbu de Jos (M. Bucovală, *M. Irimia, Pontica*, 4, 1971, p. 41—56; M. Irimia, *Pontica*, 8, 1975, p. 95—102); Histria-sat (Vl. Zirra, *Materiale*, 9, 1970, p. 213—220); Nuntași (A. Rădulescu, *SCIV*, 12, 1961, 2, p. 387—393); Ceamurlia de Jos (D. Berciu, *Cultura Hamangia*, I, București, 1966, p. 166—168); Constanța-Sud-Fabrica de oxigen, Cumpăna, (material inedit în muzeul din Constanța). În nord-estul Dobrogei sînt cunoscute două morminte de inumație la Murighiol (Exp. Bujor, *Materiale*, 3, 1957, p. 247; 5, 1959, p. 326), iar circa 6% din totalul mormintelor necropolei de la Enisala sînt tot de inumație (G. Simion, *Peuce*, 6, 1977, p. 49—57).

⁵² În secolul II î.e.n., la Comana (A. Aricescu, *Șt. Cl.*, 3, 1962, p. 81; pentru datarea bolului, R. Ocheșeanu, *Pontice*, 2, 1969, p. 224).

⁵³ Stuart Piggott, *Antiquity*, 36, 1962, p. 110 și urm.; M. Čičikova, *Izvestiia-Sofia*, 31, 1969, p. 69—90.

⁵⁴ A. Ilinskaia, *Skifi dneprovskogo lesostepnogo Levoberejia*, Kiev, 1969, p. 25, 28—29, 38 și fig. 13, 16, 17.

descoperite în așezările litorale (la Histria, Tariverde, Sinoe, Albești), sau în morminte (la Neptun⁵⁵ și Topraisar⁵⁶), ar putea fi legată și de permanentele legături existente între orașele grecești de pe litoralul nordic și vestic al Mării Negre, implicit între comunitățile umane locale din preajma lor. Unii cercetători consideră că începînd de pe la mijlocul secolului IV î.e.n. sau chiar mai devreme⁵⁷, se poate vorbi și de prezența unor comunități scitice în Dobrogea. Dintr-un pasaj din Thucydides⁵⁸ reiese că în sec. V î.e.n., regiunea era locuită de geți împreună cu o altă populație vecină cu sciții și înarmată în același fel cu aceștia din urmă. Această populație nu poate fi identificată cu precizie, putînd fi vorba fie de geții care locuiau în imediata apropiere a Dunării și care împrumutaseră unele obiceiuri ale sciților nord-pontici, fie de unele populații de caracter scitic care au trecut Dunărea în epoca anterioară⁵⁹ și au fost asimilate în masa geților, cărora le-au transmis totodată și unele elemente de cultură materială⁶⁰. Spre sfîrșitul secolului al III-lea și în cel următor vom întîlni în regiunea dintre Callatis și Odessos grupuri de sciți, fapt relevant atît de apariția în zonă a cunoscutelor monede cu efigia „regilor“ lor⁶¹, cît și de unele izvoare epigrafice⁶². Cam în aceeași vreme (sec. III—II î.e.n.) Dobrogea este denumită prima dată Scitia⁶³, nume pe care-l va păstra multă vreme. Dar, acest fapt nu înseamnă absența populației getice din zona litorală a Dobrogei, populație care este identificată, între altele și printr-un inventar arheologic caracteristic⁶⁴, cu atît mai mult cu cît în cele din urmă enclava scitică va sfîrșit prin a fi asimilată complet de masa autohtonă a regiunii.

Cu toată că nu s-au întreprins săpături sistematice de amploare, totuși urme de locuire relativ numeroase din a doua epocă a fierului au fost semnalate și pe malul dobrogean al Dunării. De-a lungul fluviului se afla o zonă deosebit de bogată, care oferea condiții prielnice de viață comunităților omenești. Dunărea, principala arteră comercială și căile de uscat care traversau Dobrogea asigurau un contact permanent între populația autohtonă și orașele vest-pontice, implicit o pene-

⁵⁵ C. Ionomu, Pontice, 1, 1968, p. 259 și fig. 1.

⁵⁶ M. Irimia, Pontica, 9, 1976, p. 37—56.

⁵⁷ V. Iliescu, Cercetări istorice, 3, 1972, Iași, p. 59—64.

⁵⁸ II, 96, 1.

⁵⁹ Informații în legătură cu primele incursiuni scitice la sud de Dunăre întîlnim la Herodot, IV, 40. Asupra evenimentului, fixat de istorici pe la 495 î.e.n. și considerat mai degrabă un raid de jaf decît o acțiune organizată, vezi P. Alexandrescu, SCIV, 7, 1956, 3—4, p. 335.

⁶⁰ P. Alexandrescu, în *Le rayonnement des civilisations grecque et romaine sur les cultures peripheriques*, Paris, 1965, p. 406 și urm.

⁶¹ V. Canarache, SCIV, 1, 1950, 1, p. 215—258; R. Ocheșeanu, Pontica, 5, 1972, p. 485—486; O. Mărculescu, comunicare prezentată la sesiunea muzeului din Constanța, octombrie 1974. În legătură cu datarea acestor emisiuni monetare în sec. II î.e.n., fără a exclude sfîrșitul secolului precedent și începutul celui următor, Gh. Poenaru-Bordea, BSNR, 67—69 (1973—1975), 1975, p. 25; C. Preda, BSNR, 67—69 (1973—1975), 1975, p. 66.

⁶² G. Mihailov, IGB, I², Sofia, 1970, 41.

⁶³ D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*², București, 1967, p. 186—221.

⁶⁴ Între acestea se remarcă vasele în formă de sac și de clopot, ornamentate cu briie alveolate sau apucători plate, cîmile, străchinile și mai ales cătuile, apărate în număr relativ mare la Albești.

trație masivă a mărfurilor grecești în această arie. Până în prezent au fost semnalate urmele unor așezări din a doua epocă a fierului în 21 de localități de pe malul Dunării, situate între Ostrov și gurile fluviului. Dintre acestea 17 sînt situate în imediata sa vecinătate⁶⁵, iar patru sînt la o distanță ceva mai mare de fluviu⁶⁶.

Un important grup de descoperiri, care cuprinde așezările de la Ostrov⁶⁷, Gura Canliei⁶⁸ și Izvoarele⁶⁹, este situat în colțul de sud-vest al Dobrogei. Acestora li se poate adăuga și un număr relativ mare de necropole identificate în zonă⁷⁰. Descoperirea la Izvoarele, în plin mediu getic, a unor vîrfuri de săgeți — semne premonetare, produse probabil la Histria, dovedește că sfera activității comerciale a coloniei milesiene se întinsese aici încă din secolele VI—V î.e.n. După cum s-a arătat⁷¹, apariția acestor „importuri” reflectă o realitate de durată, fapt pentru care stă mărturie constatarea că ele continuă în a doua jumătate a secolului V î.e.n. cu monedele histriene de bronz cu „roata” descoperite la Izvoarele, Adamclisi, ori mai în aval, la Capidava⁷². La sfîrșitul acestui secol și în cele următoare gama importurilor grecești în acest spațiu va fi deosebit de bogată, datorită mai ales ceramicii de lux și amforelor. Moneda de bronz histriană de la Ostrov⁷³ dovedește continuitatea acestor legături pînă într-o epocă mai tîrzie, cînd piața acestei zone va fi dominată de Callatis, ale cărei monede înlocuiesc și în acest spațiu pe cele histriene. Monedele callatiene autonome sînt semnalate la Ostrov, Canlia, Satu Nou, ca și mai departe, la Tulcea,

⁶⁵ 1) Ostrov ; 2) Gura Canliei ; 3) Izvoarele ; 4) Oltina ; 5) Hațeg ; 6) Rasova-Malul-Roșu ; 7) Ivrinezu, Mic ; 8) Cernavodă ; 9) Ștefan cel Mare ; 10) Seimeni ; 11) Dunărea ; 12) Capidava ; 13) Hirșova ; 14) Troesmis ; 15) Dinogetia ; 16) Tulcea ; 17) Mahmudia.

⁶⁶ 1) Topolog ; 2) Malcoci ; 3) Florești (=Islam Geaferca) ; 4) Beștepe.

⁶⁷ În zona situată între Ostrov și punctul „Regie”, la circa 2 km în aval de anticul Durostorum, au fost descoperite o fibulă de bronz de tipul cu noduli pe arc (V. Culică, SCIV, 21, 1970, 4, p. 619—622, nr. 3), două torți de amfore ștam-pilate din secolele III—II î.e.n. (N. Conovici, C. Mușețeanu, SCIVA, 26, 1975 p. 546, nr. 23—24), o didrahmă de argint histriană precum și o monedă de bronz de aceeași proveniență din secolele II—I î.e.n. (N. Conovici, SCIVA, 30, 1979, 1, p. 89, nr. 10, 11). Din perimetrul orașului Durostorum se cunosc mai multe monede histriene de argint, între care și patru tezaure (B. Mitrea, St. Cl., 7, 1965, p. 165).

⁶⁸ Repertoriul.

⁶⁹ În zona cunoscutei așezări antice Sucidava, în punctul Kala Gherghi, au fost descoperite materiale diferite : trei vîrfuri de săgeți cu valoare monetară din a doua jumătate a secolului VI-prima jumătate a secolului V î.e.n. : două monede histriene de bronz cu roata (N. Conovici, *op. cit.*, p. 87—88) ; o fibulă de bronz cu nodozități (V. Culică, *op. cit.*, nr. 2) ; ceramică autohtonă lucrată cu mîna, ceramică cenușie lucrată la roată, imitații locale după bolurile megariene, datate în secolele III—II î.e.n. (V. Culică, *O dată sud-dunăreană milenară : Sagadava*, mss. și fig. 1/1, 2 ; 2 ; 3 ; 4) ; mai multe ștampile de amfore din Thasos, Rhodos, Kolofonion, Sinope (N. Conovici, C. Mușețeanu, *op. cit.*, p. 547, nr. 23 ; N. Conovici, *op. cit.*, p. 547, nr. 27 ; V. Culică, *O dată sud-dunăreană*). De aici sînt cunoscute și o monedă dacică de tip Virteju-București, o drahmă de tip Alexandru-Filip al III-lea Arideul, cîteva monede autonome din Histria, Callatis, Tomis, Dionysopolis, Herson, precum și denari romani republicani din sec. II—I î.e.n. (V. Culică, *O dată sud-dunăreană*).

⁷⁰ La Ostrov, Bugeac (două necropole), Canlia, Satu Nou, Viile, Băneasa etc.

⁷¹ N. Conovici, SCIVA, 30, 1979, 1, p. 90.

⁷² R. Ocheșeanu, BNSR, 67—69 (1973—1975), 1975, p. 45—48.

⁷³ N. Conovici, *op. cit.*, p. 89, nr. 11.

Murighiol și chiar la Histria, într-o vreme în care cetatea milesiană era în declin ⁷⁴.

Tot în acest spațiu, la Izvoarele, apar monede geto-dacice de tip Vîrteju-București ⁷⁵, dovadă a legăturilor comunităților de aici cu cele din stînga Dunării. Alte monede din zonă atestă inițierea unor legături comerciale cu orașele Tomis ⁷⁶ și Dionysopolis ⁷⁷.

Imitațiile locale după boluri megariene, descoperite la Izvoarele, cele cîteva ștampile de amfore elenistice tîrzii, moneda histriană de bronz din sec. II-I î.e.n. de la Ostrov ⁷⁸, denarii romani republicani de la Canlia ⁷⁹ și Izvoarele ⁸⁰ dovedesc, printre altele, și continuitatea locuirii autohtone în perioada tîrzie a civilizației de tip Latène din Dobrogea, cînd alte mărturii lipsesc.

Un grup de descoperiri cuprinde așezările de la Rasova ⁸¹, Hațeg, Ivrinezu Mic ⁸², Ștefan cel Mare ⁸³, Cernavodă ⁸⁴, Seimenii Mari ⁸⁵, Dunărea ⁸⁶, cărora li se pot adăuga și necropolele ori mormintele identificate

⁷⁴ M. Irimia, Pontica, 6, 1973, p. 65, nota 103.

⁷⁵ supra, nota 69.

⁷⁶ Monede tomitane s-au găsit la Satu Nou (B. Mitrea, SCIV, 16, 1965, 3, p. 608, nr. 4) și Izvoarele (supra, nota 69).

⁷⁷ O asemenea monedă s-a descoperit la Izvoarele (supra, nota 69).

⁷⁸ supra, nota 67.

⁷⁹ D. Vilceanu, SCIV, 13, 1962, 1, p. 142.

⁸⁰ supra, nota 69.

⁸¹ În așezarea hallstattiană din punctul Malul Roșu au fost descoperite de asemenea resturile unor locuințe de suprafață, mai multe gropi menajere și ceramică autohtonă ori elenistică din a doua epocă a fierului. (M. Irimia, Pontica, 7, 1974, p. 87—88, 126—129).

⁸² Repertoriul.

⁸³ La nord-vest de șoseaua Cernavodă-Constanța, în partea de est a carierei de piatră a fabricii de ciment Cernavodă, pe versanții de nord-est și sud ai dealului Bogdaproste au apărut mai multe fragmente de amfore de Thasos și Rhodos, printre care și o ștampilă rhodiană. (Cercetări de suprafață M. Irimia, Em. Muscalu, Al. Barnea, pe traseul canalului, în anul 1974; cf. M. Irimia, *Probleme de cercetare...*, Repertoriu, nr. 12, manuscris). Din alt punct, aflat pe muchia de sud a văii Carasu și pe botul dealului Aleca, în fața barajului canalului de irigații au fost strînse fragmente ceramice elenistice și autohtone. (Cercetări de suprafață P. Alexandrescu, P. Diaconu, S. Baraschi, pe traseul canalului; cf. M. Irimia, *Probleme de cercetare...*, Repertoriu, nr. 15, manuscris).

⁸⁴ Pe platoul de formă triunghiulară din dreptul insulei Hinog, unde este localizată cetatea Axiopolis, au fost descoperite de-a lungul anilor diferite fragmente de amfore elenistice, printre care ștampile de amfore rhodiene din secolele III—II î.e.n. (în legătură cu Axiopolis, Gr. Tocilescu, în *Festschrift zu Otto Hirschfelds 60. Geburtstag*, Berlin, 1903, p. 354—359; R. Netzhammer, *Die christlichen Altertümmer der Dobruđscha*, București, 1918, p. 113—128; C. Schuchardt, PZ, 15, 1924, p. 9—27; I. Barnea, SCIV, 11, 1960, 1, p. 69—78; R. Vulpe, Pontica, 2, 1969, p. 155, 157). Precizăm cu acest prilej că lectura corectă a ștampilei amforei heracleene cu nr. inv. 20474 descoperită la „Păduricea Mică“ (cf. M. Irimia, Pontica, 6, 1973, p. 17, 19, pl. XVIII/3, 1/2 și XXII/2 este 'επι [Σ]κίδ[α]; *Pridik*, 1917, p. 119, nr. 1; p. 26, nr. 153. Conform acestei lecturi, amfora — căreia îi lipsește numele producătorului — ar putea aparține grupei I-a cronologice (cf. I. B. Brashinsky, NE, 5, 1965, p. 24—27; EIRENE, 11, Praga, 1973, p. 131—132).

⁸⁵ Repertoriul.

⁸⁶ În locul denumit „Vii“ la cîteva sute de metri de cimitirul tumular de la capătul văii Zavalului a fost identificată o așezare datînd din Latène-ul mijlociu. (D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, București, 1971, p. 25).

în numeroase puncte din această zonă⁸⁷. Deocamdată descoperirile de materiale autohtone și grecești din acest spațiu nu sînt la fel de timpurii cu cele din sud-vestul Dobrogei, ele datîndu-se mai ales în secolele IV—II î.e.n. Pînă cînd cercetările viitoare vor confirma sau infirma această observație, se pare că dezvoltarea unora dintre așezările de aici poate fi legată într-o oarecare măsură de întemeierea și dezvoltarea Axiopolisului și de circulația negustorilor în zonă. Aceștia, probabil încă de la sfîrșitul secolului IV î.e.n. sau din cel următor, vor traversa tot mai mult Dobrogea, pe o rută directă dintre Tomis și Dunăre, reducînd un mare ocol și făcînd astfel o considerabilă economie de timp⁸⁸.

Deși datele arheologice concludente lipsesc, putem presupune că la Axiopolis, așezare implantată adînc în mediul getic⁸⁹, populația autohtonă era mult mai numeroasă decît în coloniile vest-pontice, poate chiar majoritară. Din punct de vedere politic este posibil ca în unele etape ale istoriei sale, așezarea să se fi aflat sub influența diferitor „basilei” geți din Dobrogea ori de peste Dunăre. Axiopolis-ul și așezările din apropiere, de la Ștefan cel Mare, Seimeni, Dunărea, Rasova etc. beneficiau în primul rînd de avantajul drumului direct spre Tomis. Ajunse în acest spațiu mărfurile grecești se răsplineau apoi cu destulă ușurință pe alte rute paralele fluviului, în aval și amonte.

Un alt grup de descoperiri cuprinde așezările din perimetrul Căpîdava⁹⁰, Hirșova⁹¹, Topolog⁹² și Troesmis⁹³ cărora li se pot adăuga și unele complexe funerare⁹⁴. După cum arătăm mai sus, de la Căpîdava provine, printre altele și o monedă histriană cu roata, care atestă inițierea timpurie a unor legături comerciale cu coloniile vest-pontice.

⁸⁷ La Dunăreni, Rasova, Cochirleni, Cernavodă, Mircea Vodă, Dunărea etc. (M. Irimia, *Pontica*, 6, 1973, p. 7 și urm.; alte materiale inedite din unele puncte se află în muzeul din Constanța).

⁸⁸ R. Vulpe, *op. cit.*, p. 155.

⁸⁹ Unii istorici consideră plauzibilă ipoteza după care Axiopolis ar fi fost întemeiat sub Lysimach (J. Weiss, *Die Dobrudscha in Altertum*, Sarajevo, 1911, p. 29 și 45; V. Pârvan, *Getica: O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 64; R. Vulpe *Histoire ancienne de la Dobroudja*, București, 1938, p. 81; I. Stoian, *Tomitana*, București, 1962, p. 20, nota 5).

⁹⁰ La aproximativ 1,5 km nord-nord-vest de castrul roman, în zona văii Alvănești, au fost recoltate materiale ceramice din a doua epocă a fierului (P. Diaconu, R. Florescu, *Capidava*, I, 1958, p. 245). În anul 1976 au fost cercetate parțial, în aceeași zonă, trei bordeie dreptunghiulare, cu vetre și ceramică specifică; de aici provine și un denar roman republican (informație N. Cheluță-Georgescu).

⁹¹ Începuturile așezării getice de pe dealul cetății au fost fixate încă în sec. V î.e.n., considerîndu-se că de pe atunci localnicii se aflau în relații comerciale cu grecii, relații care se vor intensifica în secolele următoare (A. Aricescu, *Pontica*, 4, 1971, p. 352). S-au descoperit de-a lungul anilor mai multe fragmente de amfore elenistice datate în secolele IV—II î.e.n., printre care și cîteva ștampile (Gr. Tocilescu, *AEM*, 11, 1887, p. 64, nr. 130—133; V. Pârvan, *AARMSI*, II, 17, București, 1913, p. 351—352). În anul 1963 s-au descoperit alte fragmente elenistice și un opaiț, databil cel mai tîrziu în secolul I î.e.n. (A. Aricescu, *op. cit.*, p. 351—352).

⁹² V. H. Baumann, *Peuce*, 4, 1973—1975, p. 40, nr. 28.

⁹³ Pe un promontoriu aflat la aproximativ 500 m de castrul roman de vest s-au descoperit cinci torți de amfore ștampilate, dintre care trei pot fi dateate în secolele III—II î.e.n. (N. C. Ionescu, *Pontica*, 3, 1970, p. 361—363). În nordul castrului de vest a fost descoperită a monedă emisă de Tomis în secolul I î.e.n. (C. Chiriac, Oct. Bounegru, *Peuce*, 4, 1973—1975, p. 101).

⁹⁴ Cum sînt cele de la Topalu, Hirșova, Băltăgești, etc. (material inedit în muzeul din Constanța).

Descoperirea câtorva ștampile de amfore elenistice și a unei monede tomitane din sec. I î.e.n. la Troesmis, confirmă mențiunea lui Ovidiu⁹⁵ despre existența acestei cetăți, întemeiată poate cu câteva secole mai devreme și având o evoluție oarecum similară cu a Axiopolis-ului.

Următorul grup l-ar putea constitui descoperirile nord-dobrogene situate de-a lungul Dunării și anume cele de la Dinogetia⁹⁶, Florești (= Islam Geaferca)⁹⁷, Tulcea⁹⁸, Malcoci⁹⁹, Beștepe¹⁰⁰ și Mahmudia¹⁰¹, cărora li se pot adăuga de asemenea necropolele ori mormintele izolate din zonă¹⁰². La Dinogetia vasele lucrate cu mâna sînt relativ numeroase și se integrează repertoriului obișnuit al ceramicii geto-dacice. Unele forme sau ornamente ceramice au analogii și în spațiul nord-pontic. S-au relevat, de asemenea, apropierea tipologică de formele sud-tracice pe de o parte, cît și comunitatea formală cu descoperirile de pe malul stîng al Dunării, pe de alta¹⁰³. Descoperirile de la Dinogetia se încadrează ansamblului așezărilor și necropolelor din nordul Dobrogei, ale căror trăsături comune sînt pe de o parte îmbinarea aspectelor culturale locale cu cele nord-pontice, iar pe de alta, relațiile economice cu lumea greacă. Descoperirile de la Tulcea, deși relativ puține și situate în mai multe puncte, dovedesc existența acestei așezări de-a lungul întregii epoci Latène¹⁰⁴.

⁹⁵ Ex Ponto, IV, 9, 78—79.

⁹⁶ În apropierea gîrlei „Lățimea“ s-au descoperit în mai multe rînduri fragmente ceramice lucrate cu mâna și altele elenistice, precum și bucăți de lutuală cu stuf provenite de la unele locuințe distruse; secolele IV—III î.e.n. (E. Comșa, SCIV, 4, 1953, 3—4, p. 749—756; I. Barnea, Dinogetia, 1969, București, p. 9; Al. Barnea, SCIVA, 25, 1974, 1, p. 100—109).

⁹⁷ În 1955 s-a descoperit la punctul „Coadă Rîpii“ un depozit format din 26 de amfore de tipul Heraclea Pontică, care se datează, potrivit ultimelor cercetări, la mijlocul sau la sfîrșitul secolului III î.e.n. (Exp. Bujor, SCIV, 12, 1961, p. 85—92; idem, Dacia, N.S., 6, 1962, p. 475—488. Pentru datarea acestui tip, I. B. Brashinsky, NE, 5, 1965, p. 26—27 și B. A. Vasilenko, NE, 11, 1974, p. 7).

⁹⁸ Pe dealul „Tabăra“ s-au descoperit bordeiele și gropi cu ceramică și oase de animale din a doua epocă a fierului. Au apărut fragmente ceramice lucrate cu mâna, de amfore thasiene și rhodiene din sec. IV—III î.e.n., precum și o amforă de Knidos din sec. I î.e.n. (V. H. Baumann, Peuce, 4, 1973—1975, p. 214, 219; idem, p. 39 (nr. 24). Pe dealul „Monumentului“ s-a descoperit un strat de cultură din secolele IV—III î.e.n. Tot de aici provine și un depozit de 110 amfore, datate între secolul I î.e.n.—secolul I e.n. (A. Opaît, Pontica, 10, 1977, p. 307). Din punctul „Via judecătorului“ provin două torți de amfore rhodiene, datate în prima jumătate a secolului II î.e.n. (V. H. Baumann, *op. cit.*, p. 400, nr. 27—28).

⁹⁹ De aici provin mai multe fragmente de amfore elenistice, dintre care unele ștampilate și datate în secolele IV—II î.e.n. (V. Canarache, *Importul amforelor ștampilate la Istria*, p. 377; V. H. Baumann, Peuce, 4, 1973—1975, p. 34, nr. 8).

¹⁰⁰ În anul 1977 a început cercetarea unei așezări fortificate ale cărei prime nivele de locuire sînt corespunzătoare etapelor finale ale culturii Babadag și secolului V î.e.n., dar care continuă în secolele IV—II î.e.n. (săpături G. Simion și El. Lăzurcă).

¹⁰¹ Pe grindul „Moroianu“ s-au descoperit în anul 1949 chirpici și fragmente ceramice, între care unele torți de amfore ștampilate. (Exp. Bujor, *Materiale*, 3, 1957, p. 250, 253; V. Canarache, *Importul amforelor la Istria*, p. 377).

¹⁰² Telița, Murighiol (două necropole), Caraorman (tumuli), Tulcea, Mahmudia și Malcoci.

¹⁰³ Al. Barnea, *loc. cit.*

¹⁰⁴ V. H. Baumann, Peuce, 4, 1973—1975, p. 213—221.

Din analiza urmelor de locuire autohtonă aflate în zona Dunării, cărora li se pot adăuga descoperirile funerare, se constată că fluviul, principala arteră comercială, ca și căile de uscat care traversau Dobrogea, asigurau un permanent contact între populația locală și coloniile grecești. O densitate asemănătoare de așezări getice și o mare răspîndire a mărfurilor grecești se constată de altfel și pe malul stîng al Dunării, ca și în toată zona de sud și sud-est a Cîmpiei Munteniei¹⁰⁵.

Mai puține așezări au fost semnalate pînă în prezent în zona centrală a Dobrogei. Au fost descoperite materiale arheologice care pot dovedi existența unor urme specifice de locuire în 11 localități¹⁰⁶. În nici una dintre ele nu s-au întreprins săpături sistematice, dar chiar numai simpla lor identificare permite stabilirea unor puncte de legătură între zonă litorală și cea a Dunării, precum și delimitarea mai clară a unor posibile căi comerciale de uscat care traversau regiunea. Astfel, pentru zona central-sudică a Dobrogei pot fi amintite descoperirile de la Cetatea¹⁰⁷, Dobromiru din Vale¹⁰⁸, Zorile¹⁰⁹ și Adamclisi¹¹⁰. Acestea jalonează un prim drum, cel sud-dobrogean, care urma firul văilor naturale și al căilor favorabile de acces. El lega probabil orașul Callatis de Dunăre prin așezările de la Limanu, Hagieni, Albești, Cotu Văii sau poate prin cele de la Arsa, Pecineaga, Comana¹¹¹, General Scărișoreanu, de așezările marcate prin descoperirile de la Fîntîna Mare¹¹², Cetatea, Văleni¹¹³, Dobromiru, Băneasa¹¹⁴. O ramificație a acestui drum, pornind de la Fîntîna Mare, putea urma valea Urului spre Zorile și Adamclisi, iar de aici spre Dunăre, prin Ion Corvin¹¹⁵ — Viile¹¹⁶, ori prin Hațeg-Rasova. Din zona Băneasa drumul continua cu ușurință spre numeroasele așezări din zona Dunării, marcate de descoperirile de la Ostrov, Bugeac, Canlia, Izvoarele, Satu Nou etc.

Existența acestei căi comerciale este dovedită și de descoperirea în sudul Dobrogei, la aproximativ jumătatea distanței dintre Callatis și Dunăre — anume la Fîntîna Mare¹¹⁷ — a unei amfore heracleene avînd

¹⁰⁵ Mioara Turcu, *Geto-dacii din Cîmpia Munteniei*, București, 1979, p. 72—75 și harta de la fig. 2.

¹⁰⁶ 1) Cetatea; 2) Dobromiru din Vale; 3) Zorile; 4) Adamclisi; 5) Satu Nou; 6) Medgidia; 7) Remus Oprescu; 8) Poarta Albă; 9) Dorobanțu; 10) Cheia; 11) Gura Dobrogei.

¹⁰⁷ Repertoriul.

¹⁰⁸ În zona crescătoriei de porci a C.A.P.-ului s-au descoperit fragmente ceramice lucrate cu mîna și la roată, precum și fragmente de amfore elenistice din secolele IV—III î.e.n. (M. Irimia, *Pontica*, 6, 1973, p. 25—27).

¹⁰⁹ Repertoriul.

¹¹⁰ Cercetările efectuate mai ales la poarta de est a cunoscutei cetăți romane au scos la iveală materiale ceramice de tip Latène și elenistice tîrzii, care dovedesc existența în zonă a unei locuiri sporadice din această vreme. (Ioana Bogdan-Cătăniciu, Al. Barnea, *Tropaeum Traiani*, I, 1979, catalog, p. 179—180).

¹¹¹ A. Aricescu, *St. Cl.*, 3, 1962, p. 81.

¹¹² M. Irimia, *Pontica*, 6, 1973, p. 21—25. Precizăm cu acest prilej că amfora de tipul Sinope (p. 23, inv. 20465) aparține grupei a V-a cronologice (150—120 î.e.n., după Grakov, sau 183—150 î.e.n. după Brashinsky, *Sinope*).

¹¹³ *Ibidem*, p. 25.

¹¹⁴ A. Aricescu, Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de istorie, 1964, I, (București, 1971), p. 224.

¹¹⁵ Material inedit, provenit din morminte, în muzeul din Constanța.

¹¹⁶ A. Aricescu, *St. Cl.*, 3, 1961, p. 67—82.

¹¹⁷ M. Irimia, *Pontica*, 6, 1973, p. 21—23, 65.

ca producător pe Aristokrates. Apariția la Fintina Mare, iar în stînga Dunării la Iezeru-Jegălia¹¹⁸, a unor amfore cu ștampila menționată, procurate de pe piața Callatisului¹¹⁹, indică cu destulă precizie drumul comercial amintit mai sus.

Deosebit de clar ne apare, pe baza ultimelor descoperiri, traseul drumului comercial dintre Tomis și Axiopolis, care urmează valea Carasu. Pe această arteră pot fi menționate descoperirile de la Constanța-Palas, Basarabi, Dorobanțu¹²⁰, Poarta Albă¹²¹, Castelu¹²², Medgidia¹²³, Remus Oprescu¹²⁴, Satu Nou¹²⁵, Mircea Vodă¹²⁶, Ștefan cel Mare și în sfîrșit Cernavodă, de unde mărfurile se răspîndeau apoi cu ușurință pe alte drumuri paralele fluviului, spre Cochirleni-Rasova, ori către Seimeni, Dunărea și Capidava. Existența acestei rute este dovedită și de apariția atît în unele localități de pe traseu, cît și în stînga Dunării, în județul Ialomița, a unor amfore elenistice ștampilate confecționate în atelierile aceluiași producători¹²⁷. De asemenea, existența rutei amintite a fost remarcată și în unele studii întreprinse asupra circulației denarilor republicanilor¹²⁸.

¹¹⁸ C. Mușețeanu, N. Conovici, A. Anastasiu, *Dacia*, N.S., 22, 1978, p. 174, nr. 5.

¹¹⁹ Gh. Poenaru-Bordea, *SCIV*, 22, 1971, 3, p. 501—502.

¹²⁰ Pe promontoriul și panta dealului Castelu, în dreptul km. 31 de pe traseul vechiului canal s-au descoperit urmele unei locuiri sporadice de epocă Latène, cu material elenistic (E. Comșa, D. Popescu, *SCIV*, 2, 1951, 1, p. 172). Alte urme sporadice de locuire au fost descoperite în apropierea gării Dorobanțu (cercetări de suprafață M. Irimia, R. Ocheșeanu, în anul 1974, pe traseul canalului Dunăre-Marea Neagră; cf. M. Irimia, *Probleme de cercetare...*, Repertoriu, nr. 53, manuscris).

¹²¹ Pe panta lină a văii Galeșului, în dreptul km. 37, 625 de pe vechiul canal Dunăre-Marea Neagră au fost observate în anul 1951 mai multe aglomerări de pietre. A fost cercetată o locuință de suprafață dreptunghiulară. S-au descoperit fragmente ceramice lucrate cu mîna și elenistice. (E. Comșa, *Unele date cu privire la așezarea getică de la Poarta Albă*, în *Pontica*, 12, 1979, sub tipar). Precizăm că numele corect al astinomului ștampilei nr. 5 de la Poarta Albă, nr. 11472 (cf. M. Irimia, *Pontica*, 6, 1973, p. 21 și pl. IX/12; XXII/8 este [Ik]έαιος; *Pridik*, 1917, p. 71, nr. 201; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, nr. 557.

¹²² M. Irimia, *Pontica*, 6, 1973, p. 33, 35.

¹²³ Din zona carierei fabricii de cărămizi s-au recuperat fragmente de vase autohtone lucrate cu mîna și la roată, precum și fragmente ceramice elenistice, din secolele IV—II î.e.n., (M. Irimia, *Pontica*, 6, 1973, p. 35—42). Din același punct provin și 15 torți de amfore ștampilate (A. Popeea, *SCIV*, 18, 1967, 3, p. 509—512). Din zona localității Medgidia provine și o drahmă de argint histriană (informație Th. Papisima). Urme sporadice de locuire din a doua epocă a fierului s-au identificat și în dreptul km 30 de pe canal, în apropierea fabricii de ciment, la nord de canal și de calea ferată. (Cercetări de suprafață M. Irimia, Em. Muscalu și Al. Barnea, în anul 1974, pe traseul canalului; cf. M. Irimia, *Probleme de cercetare...*, Repertoriu nr. 44, manuscris).

¹²⁴ Repertoriul.

¹²⁵ Pe versantul estic al dealului Budulenilor, în dreptul km 18 de pe canal, au fost observate în mal gropi de bordeie aparținînd unei așezări de epocă Latène. Au fost recoltate fragmente de amfore de Thasos. (Cercetări de suprafață pe traseul canalului, în anul 1974, P. Alexandrescu, V. Eskenasy, R. Ocheșeanu; cf. M. Irimia, *Probleme de cercetare...*, Repertoriu, nr. 35).

¹²⁶ D. Protase, *op. cit.*, p. 27, nr. 28.

¹²⁷ C. Mușețeanu, N. Conovici, A. Anastasiu, *Dacia*, N. S., 22, 1978, p. 194.

¹²⁸ B. Mitrea, *Pontica*, 3, 1970, p. 131—132; R. Ocheșeanu, *Pontica*, 5, 1972, p. 497—502.

Alte căi comerciale au fost sesizate și pentru nordul Dobrogei ¹²⁹. Acestea urmau îndeosebi cursul apelor mai mici care străbat regiunea, legînd cetățile grecești de zona Niculițelului, iar de acolo mergeau mai departe spre vadurile Dunării. Materialul amforistic relevă de asemenea o altă rută, care pornind din zona localității Argamum se îndrepta spre ținutul cuprins între riurile Telița și Taița, către colțul nord-vestic al Dobrogei. O altă cale lega probabil Histria de valea Hamangiei și a Casimcei, prin descoperirile de la Histria-sat, Sinoe, Mihai Viteazul, Beidaud, iar de aici se putea pătrunde în depresiunea platoului stîncos și în zonele Războienilor și Topologului. O altă putea lega Histria, prin Nuntași, Tariverde, Cogealac, iar mai departe pe valea Casimcei, prin descoperirile de la Gura Dobrogei ¹³⁰ și Cheia ¹³¹, de zona Hirșovei. Existau probabil și alte căi comerciale mai puțin importante, care legau între ele așezările antice.

O încercare de precizare a tipologiei așezărilor getice din Dobrogea este încă prematură, dat fiind numărul extrem de mic de cercetări sistematice întreprinse. Se poate observa, totuși, existența a două tipuri de așezări, fortificate și nefortificate. Din rîndul celor dintîi remarcăm pe cele de la Beidaud și Beștepe, fortificate cu valuri de pămînt, singurele de acest tip descoperite pînă în prezent în Dobrogea și prezentînd anumite similitudini cu cetățile geto-dacice din Moldova ¹³² și Muntenia ¹³³.

Tot din categoria așezărilor fortificate poate fi considerată ca făcînd parte și așezarea de la Albești. Dar zidul de incintă și principalele caracteristici ale locuințelor de suprafață ori ale inventarului arheologic dovedesc faptul că atît întemeierea, cît și dezvoltarea sa ulterioară, s-au aflat sub inițiativa Callatisului, cu toate că așezarea avea o importanță componentă etnică locală, poate chiar și una nord-pontică. Numărul așezărilor fortificate putea fi însă mai mare, dintre ele făcînd parte foarte probabil Axiopolis-ul și Troesmis-ul, însă pînă în prezent cercetările arheologice lipsesc.

Potrivit datelor arheologice existente, celelalte urme de locuire par să aparțină unor așezări nefortificate. Așezările de la Ostrov, Gura Canliei, Dinogetia erau situate pe terase, iar cele de la Izvoarele, Hirșova, Satu Nou, Rasova se aflau pe boturi de dealuri. Alte așezări, cum sînt cele de la General Scărișoreanu, Pecineaga, Agigea, Cogealac se află pe platouri largi, deschise. S-au descoperit de asemenea urmele unor locuri, probabil sezoniere, și în peșterile de la Cheia și Gura Dobrogei.

Referitor la caracterul descoperirilor izolate de materiale grecești și elenistice din interiorul Dobrogei se poate aprecia că numai apa-

¹²⁹ V. H. Baumann, Peuce, 4, 1973—1975, p. 42—44.

¹³⁰ Cercetările efectuate în peșteră au dovedit că stratul postpaleolitic cel mai bine reprezentat este cel getic, cu trei nivele de locuire. Secolele IV—II î.e.n. (N. Harțuche, Pontica, 9, 1976, p. 14—16).

¹³¹ În peștera „La izvor” s-a constatat existența unei locuiri relativ intense, aparținînd Latene-ului getic. Stratul de cultură a fost datat în secolul III î.e.n., dar pare să fie totuși, ceva mai vechi (N. Harțuche, *op. cit.*, p. 16—17).

¹³² De la Stîncești, Cotnari, Arsa, Moșna și altele.

¹³³ Piscul Crâsani, Tinosul, Popești etc.

riția lor izolată, chiar însoțită de fragmente ceramice autohtone, nu atrage după sine, în mod direct și existența unei așezări sau necropole indigene în acel punct. Dar aceste descoperiri indică totuși, cel puțin, existența unor asemenea comunități în zonă și rutele pe care mărfurile grecești pătrundeau în mijlocul populației locale.

Valorificarea în viitor a tuturor descoperirilor întâmplătoare, dublată de verificarea prin cercetări sistematice a punctelor semnalate, vor oferi date mai numeroase pentru cunoașterea celei de a doua epoci a fierului în Dobrogea.

* * *

REPERTORIUL NOILOR DESCOPERIRI

1. BASARABI (jud. Constanța).

Pe terenul I.A.S.-ului Murfatlar au fost descoperite în anul 1976 urmele unei locuiri cu ceramică elenistică numeroasă. S-a recuperat o toartă de amorfă șampilată de tipul Sinope. (Cercetări de teren Gh. Papuc).

Toartă de amorfă de tipul Sinope cu ștampila dreptunghiulară (5,8×2,8 cm). Legenda pe trei rânduri (fig. 3/5). Inv. 21515.

ΕΥΧΑΡΙΣΤ[ΟΥ]
ΑΣΤΥΝΟΜ[ΟΥΝ]ΤΟΣ
ΣΣ

Εὐχαρίστ[ου]
αστυνομ[ούν]τος
σσ

*Pridik*¹³⁴, ast. p. 69, nr. 157—158 ; p. 83, nr. 432 ; ast. sau prod., p. 89, nr. 562—564 ; p. 102, nr. 838 ; Th. Sauciuc-Săveanu, *Dacia*, 5—6, 1935—1936, p. 296—297, nr. 24, 26 — cu diferiți producători ; idem, *Dacia*, 7—8, 1937—1938, p. 256—257, nr. 15 ; *Canarache*, ast. nr. 261—264 ; Gramatopol-Poenaru, *Tomis*, ast. nr. 15 ; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, ast., nr. 305—320 ; 1118, cu diferiți producători. Aparține fie grupei a II-a (270—220 î.e.n. după *Grakov*, sau 320—270 î.e.n. după Brashinsky, *Sinope*), fie, mai puțin probabil, grupei a V-a (150—120 î.e.n. după *Grakov*, sau 183—150 î.e.n. după Brashinsky, *Sinope*).

2. CANLIA (com. Lipnița, jud. Constanța).

În punctul Gura Canliei, situat la aproximativ 2,5 km în aval de cunoscuta cetate bizantină de la Păcuil lui Soare, la confluența pârului Canlia cu fluviul, vizavi de insula Manca, au fost întreprinse cercetări de salvare într-o așezare cu mai multe nivele succesive de locuire, eșalonate din Hallstatt-ul mijlociu până în feudalismul timpuriu.

Ceramica autohtonă de tip Latène din secolele IV—I î.e.n. este reprezentată de mai multe fragmente de oale-borcan ornamentate cu un brîu alveolat și apucători ori cu un șir de alveole aplicate direct pe gîtul vasului. Au fost descoperite de asemenea mai multe fragmente de amorfe heracleene și thasiene, printre care și o toartă cu ștampilă circulară și monogramă ilizibilă. Acestei epoci îi aparțin până în prezent, mai multe gropi menajere și un bordei cercetat parțial, cu un mic cuptor. În interiorul bordeiului au fost descoperite fragmente ceramice autohtone grosiere, fragmente de amfore grecești, o cană cenușie lucrată la roată, precum și un *kantharos* elenistic.

¹³⁴ Vezi lista prescurtărilor folosite în catalog.

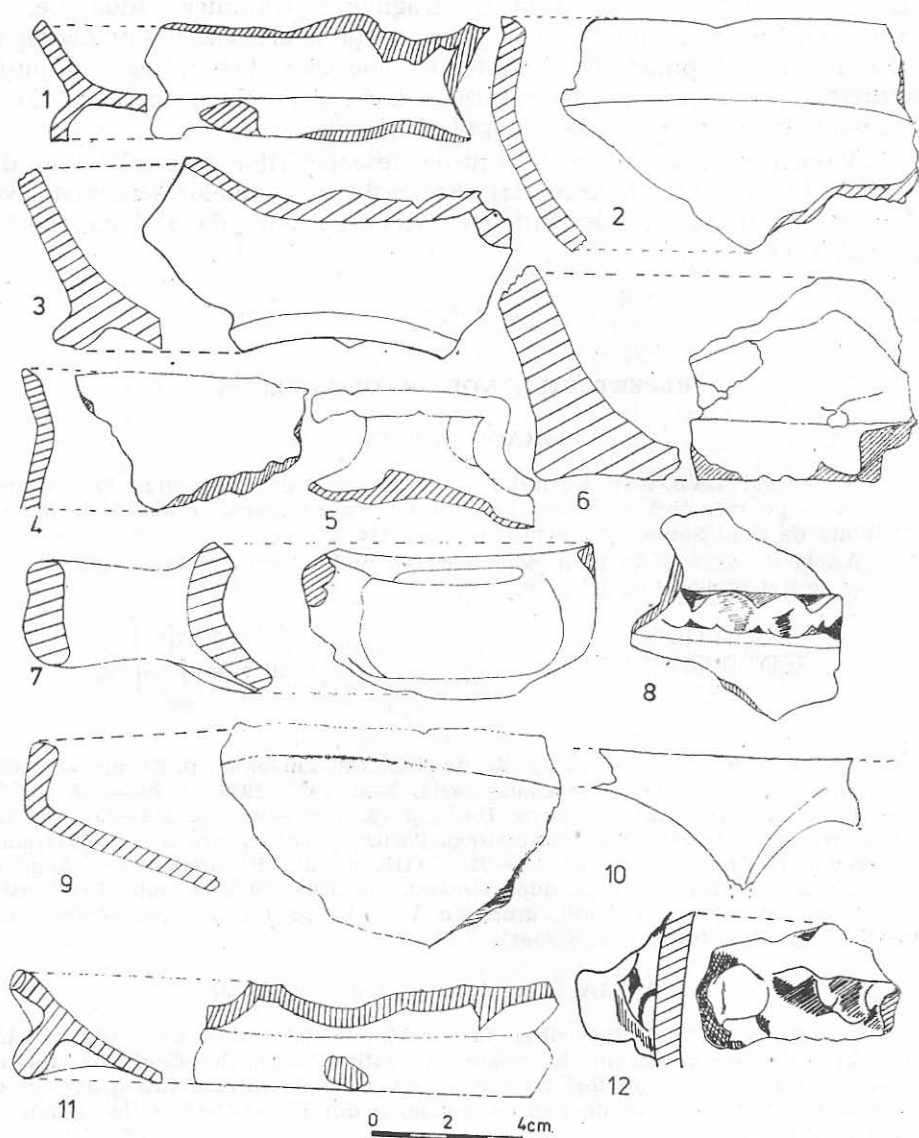

Fig. 1 : 1—4, 7, 11 — Corbu (Capul Midia) ; 5 — Corbu de Sus ; 6, 8—9, 12 — General Scărișoreanu ; 10 — Cogealac.

Cana are corpul piriform, partea inferioară bombată, gura evazată și fundul inelar. Umărul vasului este proeminent. Pastă cenușie în spărtură; la exterior prezintă un slip fin, cenușiu închis. Toarta, cu punctele de inserție situate sub buză și deasupra umărului, este ruptă din vechime. Pe partea superioară a cunii apar și câteva urme de dungi verticale realizate prin lustruire. Dimensiuni: înălțimea 12,3 cm; diametrul maxim 9,7 cm; diametrul gurii 6,4 cm. Inv. 25054 (fig. 2/10; 6/1).

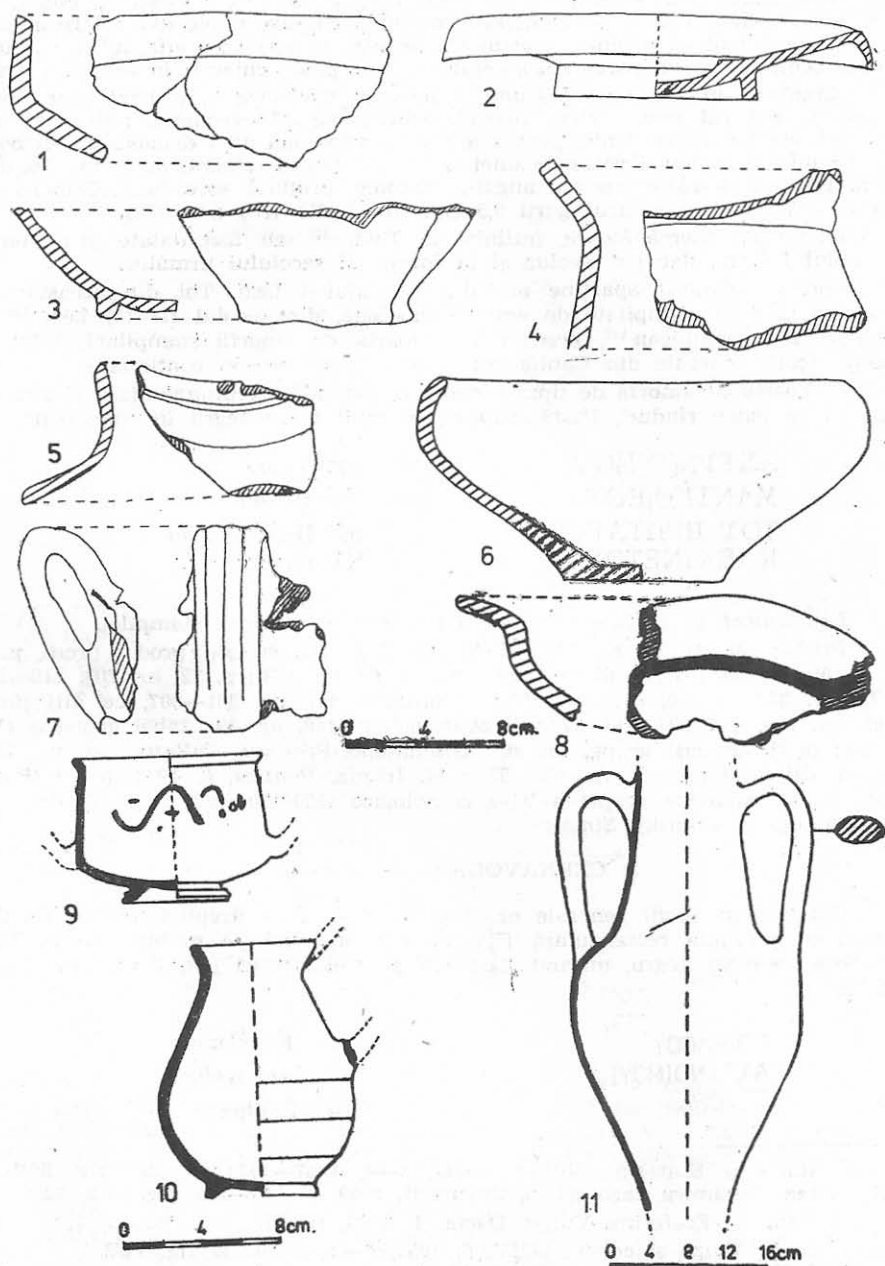

Fig. 2 : 1—3, 5—7 — Corbu de Sus ; 4, 8 — General Scărișoreanu ; 9—10 — Canlia (Gura Canliei) ; 11 — Costinești.

Exemplare oarecum asemănătoare, atribuite fazei a III-a clasice, a ceramicii geto-dacice, s-au descoperit la Poiana³¹⁵, Tinosul⁴³⁶, Popești⁴³⁷, Poian, Fotoș⁴³⁸ etc. Pe baza tezaurelor monetare împreună cu care unele exemplare au apărut, s-a considerat că evoluția acestui tip de căni începe spre sfârșitul secolului II î.e.n. și continuă pe tot parcursul secolului I î.e.n. poate chiar și în secolul I e.n.⁴³⁹.

Kantharos-ul are corpul scund, tronconic, mai larg spre bază, gura puțin evazată și piciorul mic, inelar. Toartele sînt rupte din vechime. Sub buză prezintă zgrieturi mici verticale, pentru a susține vopseaua albă dispusă într-o bandă de linii mici, precum și resturile unei benzi de vopsea neagră, în formă de ghirlandă. Pastă roșie-cărămizie, cu angobă maronie, prelinsă spre fund. Dimensiuni: înălțimea 7,5 cm; diametrul gurii 9,5 cm. Inv. 24011 (fig. 2/9; 6/2).

Exemplare asemănătoare, înfîlinate la Tomis⁴⁴⁰, au fost datate prin context în secolul I î.e.n., dar pot evolua și la începutul secolului următor.

Borderiul amintit aparține probabil secolului I î.e.n. Tot din această zonă provin două torți ștampilate de anfore rhodiene, din secolul III (?) î.e.n.⁴⁴¹, un denar roman republican⁴⁴², precum și o toartă de amorfă ștampilată, aflată în colecția școlii generale din Canlia, pe care o prezentăm în continuare.

— Toartă de amorfă de tipul Sinope cu ștampilă, dreptunghiulară (5,2×2 cm). Legenda pe patru rînduri. Pastă gălbuie, cu mult nisip negru în compoziție.

ΑΣΤΥΝ[Ο]ΜΟΥ	ἀστυνόμου
ΜΑΝΤΙ[Θ]ΕΟΥ	Μαντιθέου
ΤΟΥ ΠΡΩΤΑΓΟΡΟΥ	τοῦ Πρωταγόρου
ΚΛΕΑΙΝΕΤΟΣ	Κλεαίνετος

Leu ridicat pe piciorul din față (statuie ?), în dreapta ștampilei.

Pridik, ast., p. 73, nr. 241; p. 74, nr. 242—251, cu alți prod.; prod., p. 64, nr. 52, 55, 56, nr. 101; p. 68, nr. 139—141; p. 69, nr. 163; p. 72, nr. 203, 219—220; p. 77, nr. 318; p. 80, nr. 382—384; *Canarache*, ast. nr. 301—307, cu alți prod.; prod., nr. 259, 264, 297, 343, 373; *Grakov*, ast. p. 149, nr. 29; tabel grupa a IV-a, nr. 29; prod., aceeași grupă, nr. 36; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, ast. nr. 592—594, cu alți prod.; prod., nr. 523, 573; M. Irimia, *Pontica*, 6, 1973, p. 30 (Poarta Albă, nr. 3). Aparține grupei a VI-a cronologice (120—70 î.e.n. după *Grakov*, sau 150—100 după Brashinsky, *Sinope*).

3. CERNAVODA (jud. Constanța).

Din colecția școlii generale nr. 3 provine o toartă dreptunghiulară de tipul Sinope, cu ștampila rectangulară (5,4×1,5 cm) aplicată pe curbura torții. Pastă cărămizie cu nisip negru, mărunț. Legenda pe trei rînduri (fig. 3/9; 9/6). Inv. 5750.

ΕΠΙΕΛΠΟΥ	Ἐπιέλπου
ΑΣΤΥΝΟ(ΜΟΥ)	ἄστυνο(μου)
ΤΕΥΘΡΑ	Τεύθρα

³¹⁵ Radu și Ecaterina Vulpe, *Dacia*, 3—4, 1927—1933, p. 298, fig. 60/1—4; I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică*, București, 1969, p. 176—178, fig. 91/2, 92/5.

³¹⁶ Radu și Ecaterina Vulpe, *Dacia*, 1, 1924, p. 207, fig. 36/2, 5, 7.

³¹⁷ Radu Vulpe și colab., *SCIV*, 6, 1955, 1—2, p. 249 și fig. 11/2.

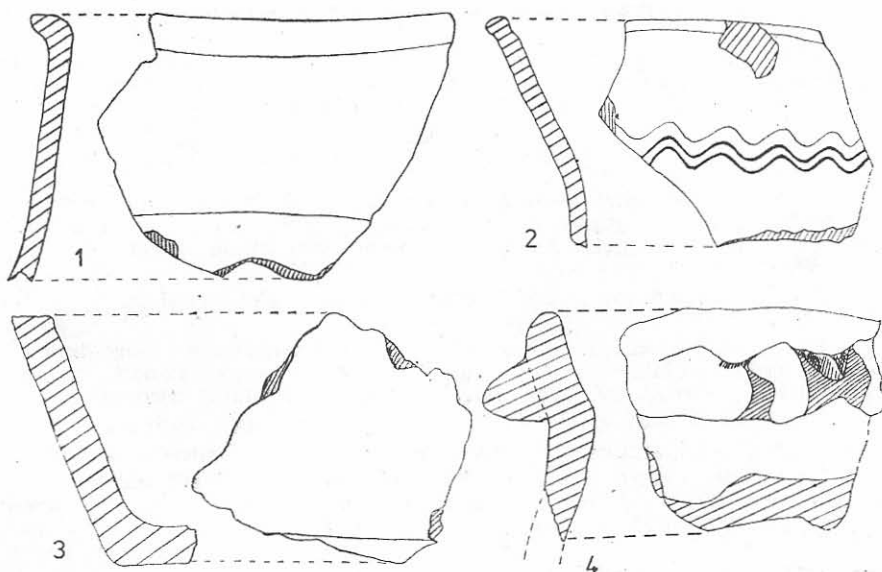
³¹⁸ I. H. Crișan, *op. cit.*, pl. 70/14; 138/4.

³¹⁹ *Ibidem*, p. 177.

⁴⁴⁰ M. Bucovală, *Necropole elenistice la Tomis*, Constanța, p. 108, nr. XXXIX; p. 120, fig. 76.

⁴⁴¹ N. Conovici, C. Mușețeanu, *SCIV*, 26, 1975, 4, p. 546—547.

⁴⁴² D. Vilceanu, *loc. cit.*

ΕΥΧΑΡΙΣΤ
Α<ΤΥΝΟΛ ΤΟΣ
ΣΣΤ,Α

5

ΦΙΛΑΙΝΙΟΥ
ΥΑΚΙΝΘΙΟΥ

6

ΑΡΙ ΙΩΝ
ΚΛΕΑΙΝΕΤΟ

7

ΙΣΤΑΡΧ
ΑΡΑΒΟΣ

8

ΕΠΙΕΛΓΟΥ
ΑΣΤΥΝΟ
ΤΕΥΟΡΑ

9

10

ΘΑΚΤ
ΕΙΙ
ΠΥΟΙΩΝ

11

ΘΑΣΙΩΝ
ΚΥΧΡΙΣ

12

ΛΙΝΟΥ
ΓΗΣΩΝ

13

ΥΝΟΜΟΥ
ΑΛΛΙΣΘΕΝΟΥ

14

ΠΟΣΕΙ
ΙΝΟ
ΝΙ

15

0 2 4cm.

Fig. 3: 1 — Corbu ; 2—4 — General Scărișoreanu ; 5 — Basarabi (inv. 21515) ; 6—7 — Cotu Văii (inv. 20695 ; 20694) ; 8 — Constanța-Palas (inv. 13822) ; 9 — Cernavodă (inv. 5750) ; 10 — Cogealac (inv. 13825) ; 11, 13—14 — Corbu (inv. 25677 ; 20479 ; 20478) ; 12 — Costinești (inv. 21513) ; 15 — Pecineaga (inv. 21327).

Ciorchine și sub el un spic (?), în dreapta ștampilei.

Pridik, p. 89, nr. 559, întocmai ; ast., p. 88, nr. 550—556 ; p. 89, nr. 557—558 ; p. 102, nr. 883, cu diferite prod., Gramatopol-Poenaru, Callatis, ast., nr. 477—480, cu alți prod. ; prod., nr. 423—424. Aparțin grupei a II-a cronologice (270—220 î.e.n. după Grakov, sau 320—270 î.e.n. după Brashinsky, Sinope). În sprijinul acestei încadrări cronologice este și prezența emblemei duble care, conform schematizării propuse de Tehmistrenko, SA, 1, 1958, p. 68, reprezintă a treia perioadă în evoluția ștampilelor sinopeene. Acestei perioade îi sînt raportate o mare parte din grupa a II-a cronologică și cîteva nume de astinomi din grupa a III-a.

4. CETATE (com. Dobromir, jud. Constanța).

Toartă de amforă de tipul Sinope¹⁴³, cu pasta alburie-gălbuie și nisip mult, negru. Ștampilă dreptunghiulară (6×2,7 cm.) aproape complet corodată din care se observă pe primul rând doar litera N. Inv. 20614 (fig. 4/4).

5. COGEALAC (jud. Constanța).

Pe terenul situat între localitățile Cogealac și Tariverde, de o parte și de alta a șoselei se află o așezare antică întinsă¹⁴⁴. La suprafața terenului apar și numeroase fragmente de țiglă. Au fost recuperate mai multe fragmente ceramice elenistice (inv. 13825) :

— Toartă fragmentară a unui *kantharos* de mari dimensiuni cu firnis negru (fig. 1/10 ; 6/8).

— Fragment din partea inferioară a unui alt *kantharos* de mari dimensiuni cu caneluri înguste, radiale, la partea inferioară, firnis negru-maroniu. (Analogii : P. Alexandrescu, *Histria*, IV, 1978, cat. 579, fig. 14). Mijlocul secolului III î.e.n.

— Fragment de farfurie cu firnis maroniu, roșcat spre margine.

— Piciorul unei amfore de Thasos, cu pasta fină gălbuie-cărămizie.

— Toartă de amforă dintr-un centru nedeterminat. Pastă neagră-maronie, aspră, cu concrețiuni calcaroase. Ștampilă mică, romboidală, cu monogramă ; Πσδ... (Διο...?) Inv. 13825 (fig. 3/10).

6. CONSTANȚA — PALAS.

În apropierea punctului de control de pe șoseaua Filimon Sîrbu, la est de valul mare de pământ, au fost descoperite în anul 1977 într-un șanț pentru instalarea unei conducte, mai multe fragmente ceramice autohtone și elenistice. Alte fragmente de amfore de Thasos și Sinope au fost descoperite în apropiere, în secțiunea efectuată în același an în valul mare de pământ și anume, în mantaua sa. Fragmentele de amfore au fost antrenate de constructorii valului în pământul folosit la realizarea acestuia, în secolul X e.n., când a fost afectată într-o măsură mai mare și locuirea de epocă Latène existentă în zonă¹⁴⁵.

Ceramică lucrată cu mâna ; inv. 13822.

— Fragmente de oală cu pereții subțiri și buza evazată. Pastă cărămizie-cenușie ; urme brune datorate arderii secundare. (Analogii la M. Coja, Pontica, 3, 1970, p. 108 și fig. 3/25 ; Al. Barnea, SCIVA, 25, 1954, 1, p. 105 și fig. 2/2). Secolele IV—III î.e.n. (fig. 6/6, 12).

— Fragment de oală cu un brîu în relief, nealveolat, la baza gîtului ; buza vasului are marginea rotunjită. Pastă gălbuie-cărămizie. Sec. IV—III î.e.n. (fig. 6/7).

Ceramica elenistică :

— Fund de strachină sau cană cenușie lucrată la roată ; pastă de bună calitate (fig. 5/9).

— Toartă de amforă de tipul Sinope, cu pasta roză-cenușie și nisip mult, aspru în compoziție. Ștampilă dreptunghiulară (2,5×1,5 cm) cu legenda pe trei rânduri (fig. 3/8). Inv. 13822.

[ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ]
[ΚΡΑΤΙΣΤΑΡΧΟΥ]
ΑΡΑΒΟΣ

[Ἰαστυνόμου]
[Κρατιστάρχου]
Ἄραβος

¹⁴³ Descoperită de colegul Gh. Papuc.

¹⁴⁴ Așezarea ne-a fost semnalată în anul 1977 de ing. Mircea Pavel din Constanța. La Cogealac apare menționată o așezare antică în BCMI, III (1910), p. 141—143 și V. Pârvan, *Ulmetum*, I, p. 532, nota 3.

¹⁴⁵ Cercetări A. Panaitescu ; în Pontica 11, 1978, p. 241—245 autorul nu amintește, totuși, aceste materiale. La lucrările amintite au mai participat P. Diaconu și o scurtă perioadă, autorul acestui articol.

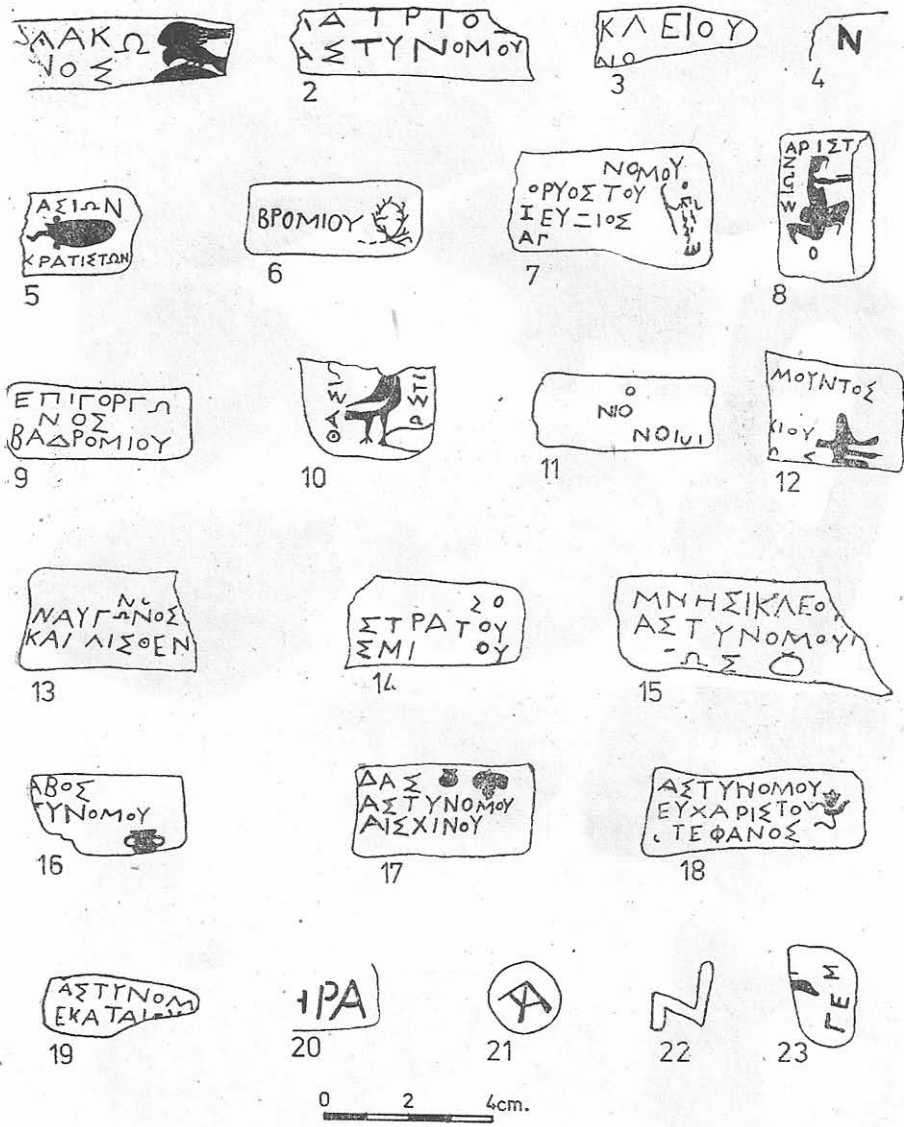

Fig. 4: 1-3, 5 - Corbu de Sus (inv. 25676; 25674; 25673; 25672); 4 - Cetate (inv. 20614); 6-7, 9, 11-14 - General Scărișoreanu (inv. 21730; 21736; 21732; 21734; 21731; 21735; 21733); 8 - Corbu-Capul Midia inv. 19751); 10, 16-18, 20-21 - Seimenii Mari (inv. 13815; 13818; 13817; 13819; 13816; 13820); 15 - Ivri-nezu Mic; 19 - Remus Oporeanu; 22-23 - Zorile (inv. 21297/2,1).

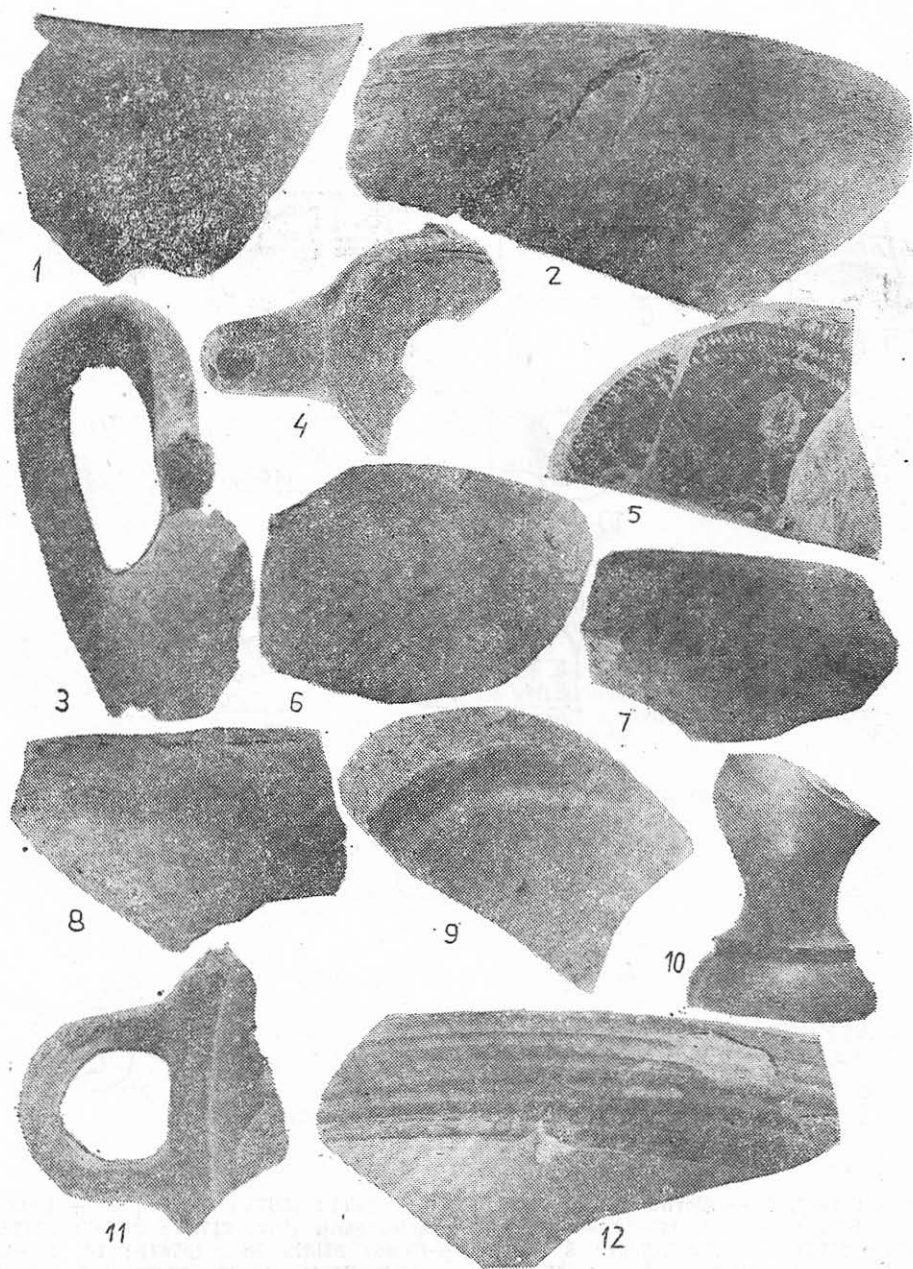

Fig. 5: 1—7, 10, 12 — Corbu de Sus; 8, 11 — Corbu (Capul Midia); 9 — Constanța-Palas.

Pridik, ast., p. 83, nr. 438 ; p. 93, nr. 644—645 ; prod., p. 85, nr. 482—483 ; O. Tafrați, AA, 9—10, 1933—1934, p. 7, nr. 7, întocmai ; *Canarache*, ast., nr. 377, 388 (cu prod. diferiți) ; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, prod., nr. 344—345 ; 375—376, 425 ; 602 ; 644 ; ast., nr. 496—499. Aparține grupei a IV-a (183—150 î.e.n. după *Grakov*, sau 220—183 î.e.n. după Brashinsky, *Sincope*).

7. COTU VĂII (com. Albești, jud. Constanța).

Pe terenul numit „via lui Avram“ a fost identificată¹⁴⁶ o așezare antică, de pe cuprinsul căreia au fost recuperate două torți de amfore.

1) Toartă de amforă de tipul Sinope cu ștampila dreptunghiulară (5,1×2 cm). Legenda pe trei rînduri, cu simbolul în dreapta. Pastă gălbuie-alburie cu mult nisip negru. Inv. 20694.

[ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ]
ΑΡΙ[ΣΤ]ΙΩΝ
ΚΛΕΑΙΝΕΤΟ[Σ]

[ἀστυνόμος]
Ἄρι[στ]ίῳν
Κλεαίνετο[ς]

Personaj în picioare, ținînd un obiect în stînga și avînd dreapta întinsă, îndoită din cot (Satyr ?).

Pridik, p. 64, nr. 52, asemănător (Ἀριστιωνός) ; ast., p. 44, nr. 47—51, 53 ; prod., p. 64, nr. 52, 55 ; p. 66, nr. 101 ; p. 68, nr. 139—141 ; p. 69, nr. 163 ; p. 72, nr. 203, 219—220 ; p. 77, nr. 318 ; p. 80, nr. 382—384 ; p. 83, nr. 444. Th. Sauciuc-Săveanu, Dacia, 5—6, 1935—1936, p. 297, nr. 28 ; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, ast., nr. 396—402 ; prod., nr. 523, 573. Aparține grupei a IV-a cronologice.

2) Toartă de amforă de Rhodos cu ștampila dreptunghiulară pe două rînduri (4×1,3 cm). Pastă roșie-cărămizie cu angobă alburie-gălbuie. Inv. 20695 (fig. 3/6).

ΦΙΛΑΙΝΙΟΥ
ΥΑΚΙΝΘ[Ι]ΟΥ

Φιλαινίου
Ῥακινθ[ί]ου

Legenda despărțită printr-o linie orizontală.

Coroană — simbol, în dreapta.

Canarache, nr. 651 (fără simbol) ; E. I. Levi, în *Olbia*, Moscova-Leningrad, 1964, p. 272, nr. 320—331 (fără lună și simbol) ; M. Lazarov, *Izvestia-Varna*, 10 (25), 1974, p. 50, nr. 90 ; G. Tončeva, *Izvestia-Varna*, 10 (25), 1974, p. 294, nr. 32—34 ; Šelov, *Tanais*, p. 121, nr. 468, datat între 220—180 î.e.n. ; emblema „coroană“ apare ca simbol la producători de la sfîrșitul secolului III-începutul secolului II î.e.n.

8. CORBU (jud. Constanța).

Corbu de Sus.

În marginea de nord-vest a localității, pe valea Vetrei, se află o așezare întinsă, din zona căreia au fost strînse în mai multe rînduri materiale¹⁴⁷ arheologice autohtone, grecești și elenistice. În perimetrul așezării se observă și urmele unor construcții de piatră, a căror epocă nu s-a putut stabili.

Ceramica autohtonă pare să fie destul de numeroasă la Corbu de Sus (fig. 2/1, 6 ; 5/2, 6, 7).

— Fragmente de castron lucrat cu mîna, cu buza trasă în interior și marginea rotunjită (fig. 5/6, 7). Pastă cenușie-neagră. Inv. 20004.

— Castron lucrat cu mîna (fig. 2/6 ; 3/2), cu corpul tronconic, fundul mic, plat, puțin profilat. Buza trasă în interior, cu marginea rotunjită. Pastă cenușie-gălbuie, pe alocuri neagră-cenușie. Dimensiuni : înălțimea 10 cm ; diametrul gurii 21 cm ; diametrul fundului 8,3 cm. Inv. 20476.

¹⁴⁶ Așezarea ne-a fost semnalată în anul 1974 de învățătorul Ioan Țicu.

¹⁴⁷ De către prof. Gh. Găvenea, care le-a predat muzeului din Constanța.

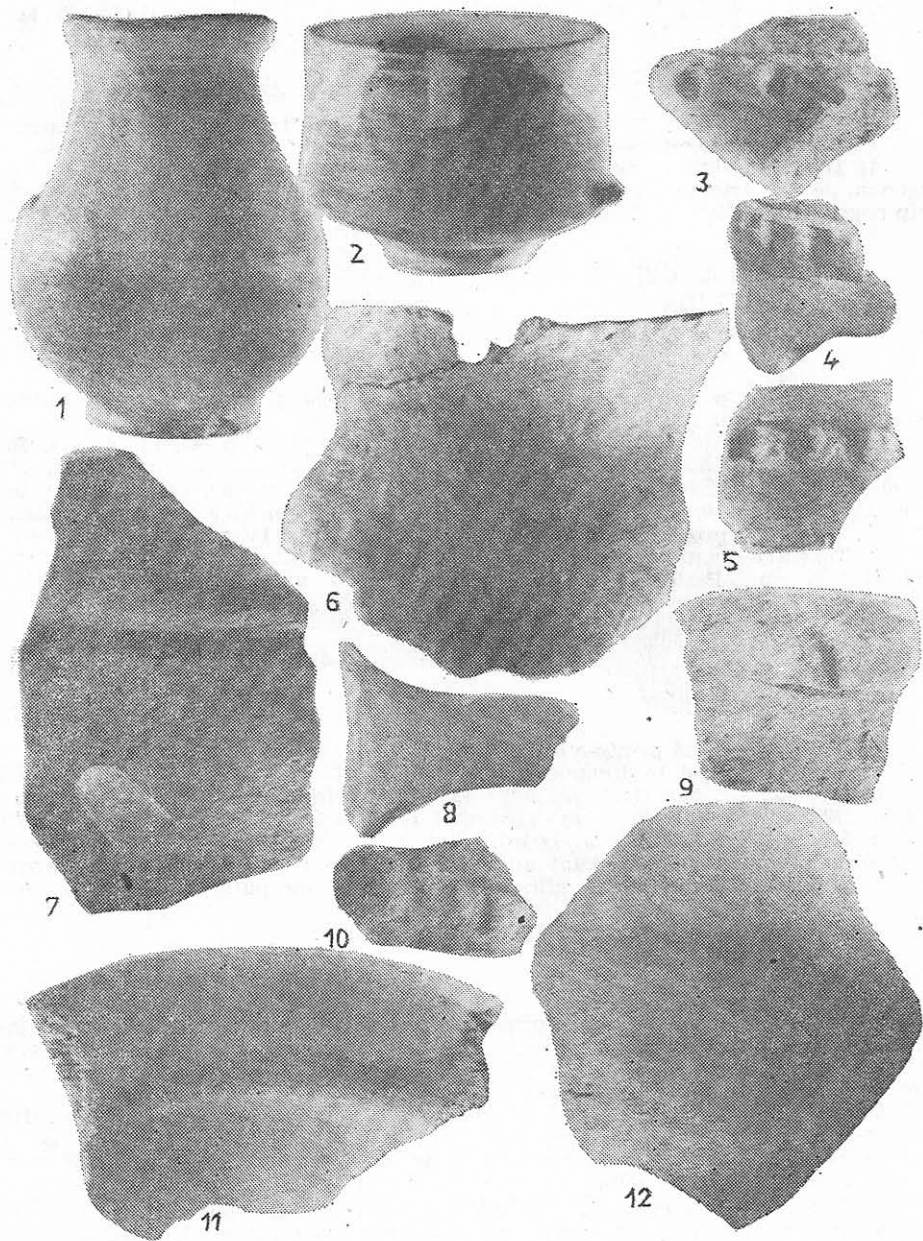

Fig. 6: 1—2 — Canlia; 3—5 — Zorile; 6—7, 12 — Constanța-Palas; 8 — Coșgalac; 9—11 — General Scărișoreanu.

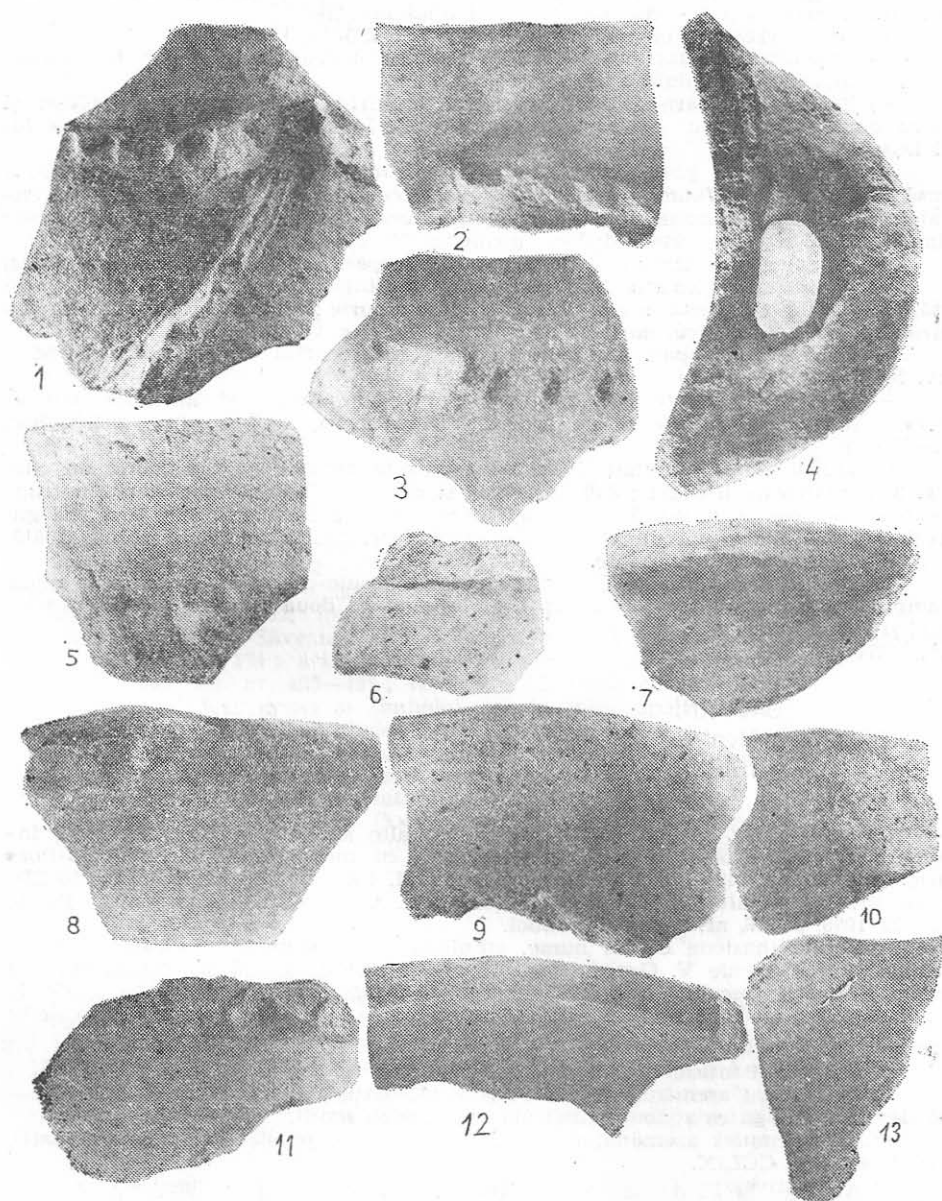

Fig. 7: 1—6 — Hațeg ; 7, 11 — General Scărișoreanu ; 8—10, 12—13 — Pecineaga.

- Se aseamăna unor exemplare descoperite la Histria, datate în secolul II î.e.n.¹⁴⁸.
- Vas ceramic miniatural, lucrat cu mâna; pastă cenușie-maronie. Inv. 20004.
 - Fragmente de oală cu corpul bombat, buza îngușată și marginea lată, orizontală. Pastă cenușie-neagră, densă, bine arsă. Inv. 20477.
 - Ceramica greacă și elenistică (fig. 1/5; 2/2; 5/4, 5, 10, 12; 8/7).
 - Fragmente de farfurie (fig. 5/5) cu firnis negru-oliv și decor de palmete pe fund. Inv. 20004. Secolul IV î.e.n.¹⁴⁹.
 - Partea inferioară a unui *kantharos* cu firnis roșu-marونیu pe picior și negru cu luciu metalic pe partea superioară. Inv. 20615 (fig. 5/10). Secolul III î.e.n.¹⁵⁰.
 - Farfurie „de pește” (fig. 2/2; 8/7) cu mijlocul adâncit semisferic, buza trasă mult în jos și fundul inelar. Canelură circulară în mijlocul adânciturii centrale. Firnis negru, corodat, aproape mat în exterior. Dimensiuni: înălțimea 3 cm; diametrul 21,5 cm. Inv. 20481. Mijlocul secolului III î.e.n.¹⁵¹.
 - Fragmente de farfurii și de *kantharoi*, acoperite cu firnis negru. Inv. 20004.
 - Partea superioară a unui *aryballos* cu gîtul foarte scund, cilindric, buza lată, orizontală și toartă mică. Pastă gălbuie-alburie; angobă roșie-maronie pe buză și pe corp. Diametrul gurii: 4,7 cm. Inv. 20615 (fig. 1/5).
 - Fragment de opaiț cu bazin deschis și tub central; firnis negru, corodat. Inv. 20615. Sec. IV—III î.e.n.¹⁵².
 - Opaiț fragmentar „delfiniform” cu ciocul alungit și apendice lateral. Ciocul prezintă urme intense de ardere. Firnis negru, corodat. Inv. 20480. Sec. III—II î.e.n.¹⁵³ (fig. 5/4).
 - Ceramica cenușie lucrată la roată este reprezentată de fragmente de oale (fig. 3/1), castroane (fig. 2/1; 8/9), străchini și căni (fig. 2/7; 5/1, 3). Reținem fragmentele unei căni (fig. 2/3, 5) cu fundul inelar și gura răsfrîntă. Sub buză, pe gît, prezintă două incizii circulare; angobă cenușie-neagră la exterior¹⁵⁴. Inv. 20615.
 - Torți de amorfe stipilate.
 - 1) Toartă de amforă de Thasos, cu pasta maronie-cărămizie și urme de mică. Ștampilă dreptunghiulară (3,5×2,5 cm) cu legenda pe două rinduri, încadrînd simbolul și sigma lunar. Inv. 25677 (fig. 3/11; 9/4).

ΘΑΙΩΝ(Ν)

Trident ←

ΠΥΘΙΩΝ

Θαίων

Πυθίων

Canarache, nr. 68, întocmai; 67—75, cu alte simboluri; *Bon*, nr. 1486, întocmai; nr. 1441—1500, cu alte simboluri sau cu monograme; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, nr. 148—178, cu alte simboluri; M. Lazarov, *Izvestiia-Varna*, 10 (25), p. 47, nr. 11, cu alt simbol; C. Mușețeanu, N. Conovici, A. Anastasiu, *Dacia*, N.S., 22, 1978, p. 178, nr. 22, cu alt simbol.

Amforele thasiene cu un nume, *ethnikon* și un simbol, încadrate grupei a 5-a, au fost datate de V. Grace (Hesp. Suppl., 10, 1956, p. 123 și 136) la sfîrșitul secolului IV și în secolul III î.e.n. După Iu. G. Vinogradov (NE, 10, 1972, p. 35—42 și tabelul II), ele aparțin subgrupei 5 b timpurii, situată la hotarul secolelor

¹⁴⁸ M. Coja, *Pontica*, 3, 1970, p. 112 și fig. 4/52.

¹⁴⁹ Exemplare asemănătoare la P. Alexandrescu, *Histria*, IV, 1978, cat. 590—596, dar fără a le putea atribui numai unei singure categorii.

¹⁵⁰ Un exemplar asemănător la M. Bucovală, *Necropole elenistice la Tomis*, p. 26, mormîntul CCLIX.

¹⁵¹ Analogii la P. Alexandrescu, *Histria*, 4, 1978, p. 92, cat. 609, fig. 15.

¹⁵² Asemănător la C. Iconomu, *Opaițe greco-romane*, Constanța, tip. I, p. 5—6; autorul precizează că asemenea exemplare s-au întîlnit și în complexe mai tîrzii, din sec. III—II î.e.n.

¹⁵³ C. Iconomu, *op. cit.*, tip. IV, p. 8.

¹⁵⁴ La P. Alexandrescu, *Histria*, II, p. 231, pl. 83 și *Histria*, IV, p. 102, cat. 661, fig. 22, exemplare puțin diferite sînt datate în al treilea sfert al secolului IV î.e.n.

IV—III (după 320 i.e.n.), în timp ce subgrupa 5 b țirzie s-ar data pînă spre sfîrșitul secolului III i.e.n.

2) Toartă de amforă de Thasos cu pasta cărămizie și mică în compoziție. Ștampilă dreptunghiulară (2,5×2 cm); cadrul din stînga rupt. Legenda pe două rînduri, încadrînd simbolul. Inv. 25672 (fig. 4/5; 9/12).

[Θ]ΑΣΙΩΝ

Vas(alabastron) ←

[K]ΡΑΤΙΣΤΩΝ[ΑΞ]

[Θ]ασίων

[K]ρατιστων[αξ]

Bon, nr. 1014 (?), 1018 (?), 1019—1029, cu alte simboluri; Gramaropol-Poenaru, *Callatis*, nr. 102—103, întocmai; Ivon Garlan, Thasiaca, BCH, Suppl. V, 1979, p. 265. Datarea ștampilei, care aparține subgrupeii 5 b, după Iu. G. Vinogradov, *loc. cit.*, ca la exemplarul anterior.

3) Toartă de amforă de Thasos cu ștampila dreptunghiulară (2,8×2,5 cm), complet corodată. Inv. 25675.

4) Toartă de amforă de tipul Sinope, cu pasta portocalie și nisip în compoziție; la exterior angobă gălbuie-alburie. Ștampilă dreptunghiulară (4,5×2 cm), cu legenda pe trei rînduri (fig. 3/14; 9/1). Inv. 20478.

[ΜΙΘΡΑΔΑΤΗΣ]?

[ΑΣΤ]ΥΝΟΜΟΥ

ΙΚΙΑΛΛΙΣΘΕΝΟΥΣ

[Μιθραδάτης]?

[άστ]υνόμου

[K]αλλισθένους

Arc în tolbă, sub legendă.

Pridik, ast. și simbol, p. 83, nr. 437; ast. sau prod., p. 86, nr. 486—488, 504—505; p. 87, nr. 528; p. 88, nr. 555; p. 89, nr. 563; p. 90, nr. 585, 594; p. 91, nr. 602—603, 606; p. 92, nr. 621, 636; p. 93, nr. 665; p. 94, nr. 677; p. 95, nr. 691; Th. Sauciuc-Săveanu, Dacia, 5—6, 1935—1936, p. 298, nr. 32; *Canarache*, ast. și simbol, nr. 374; ast., nr. 375—376; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, ast. și simbol, nr. 492 ast. nr. 488—491; 493—494; 559—565 (cu alte simboluri).

Astinomul *Kallistenes* și simbolul arc în tolbă apar numai în asociație cu producătorul Mithradates. Ambele nume aparțin grupelor a IV-a și a V-a datate de *Grakov* între 183—120 i.e.n., respectiv de Brashinsky, *Sinope*, între 220—150 i.e.n. Amfora aparține, totuși, mai probabil, grupei a IV-a.

5) Fragment de toartă de amforă de tipul Sinope.

Ștampilă dreptunghiulară (5×1,7 cm), cu legenda pe două rînduri, conținînd numai numele producătorului despărțit în silabe. Inv. 25676 (fig. 4/1; 9/13).

ΛΑΚΩ

ΝΟΣ

Λάκω

νος

Vultur pescar, spre stînga.

Pridik, prod., p. 83, nr. 426—428; ast. sau prod., p. 98, nr. 755—757; p. 99, nr. 769—770; p. 102, nr. 830; p. 126, nr. 168 (?). Aparține fie grupei I-a (350—270 i.e.n., după *Grakov* sau 360—320 i.e.n., după Brashinsky, *Sinope*), fie grupei a II-a 270—220 i.e.n., după *Grakov*, sau 320—270 i.e.n. după Brashinsky, *Sinope*).

6) Toartă de amforă, de tipul Sinope, cu pasta roșie-cărămizie. Ștampilă dreptunghiulară (5,2×2 cm) cu legenda pe trei rînduri, în cea mai mare parte corodată (fig. 3/13). Inv. 20479.

[ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ]

[ΑΙΣ]ΧΙΝΟΥ

[K]ΤΗΣΩΝ

[άστυνόμου]

[Αίσ]χίνου

[K]τήσων

Ciorchine, în dreapta.

Pridik, ast., p. 62, nr. 4, 6, 8—20; prod. p. 66, nr. 88; p. 71, nr. 201; p. 72, nr. 214, 222; p. 74, nr. 247; p. 78, nr. 329; p. 130, nr. 9; *Canarache*, prod. cu

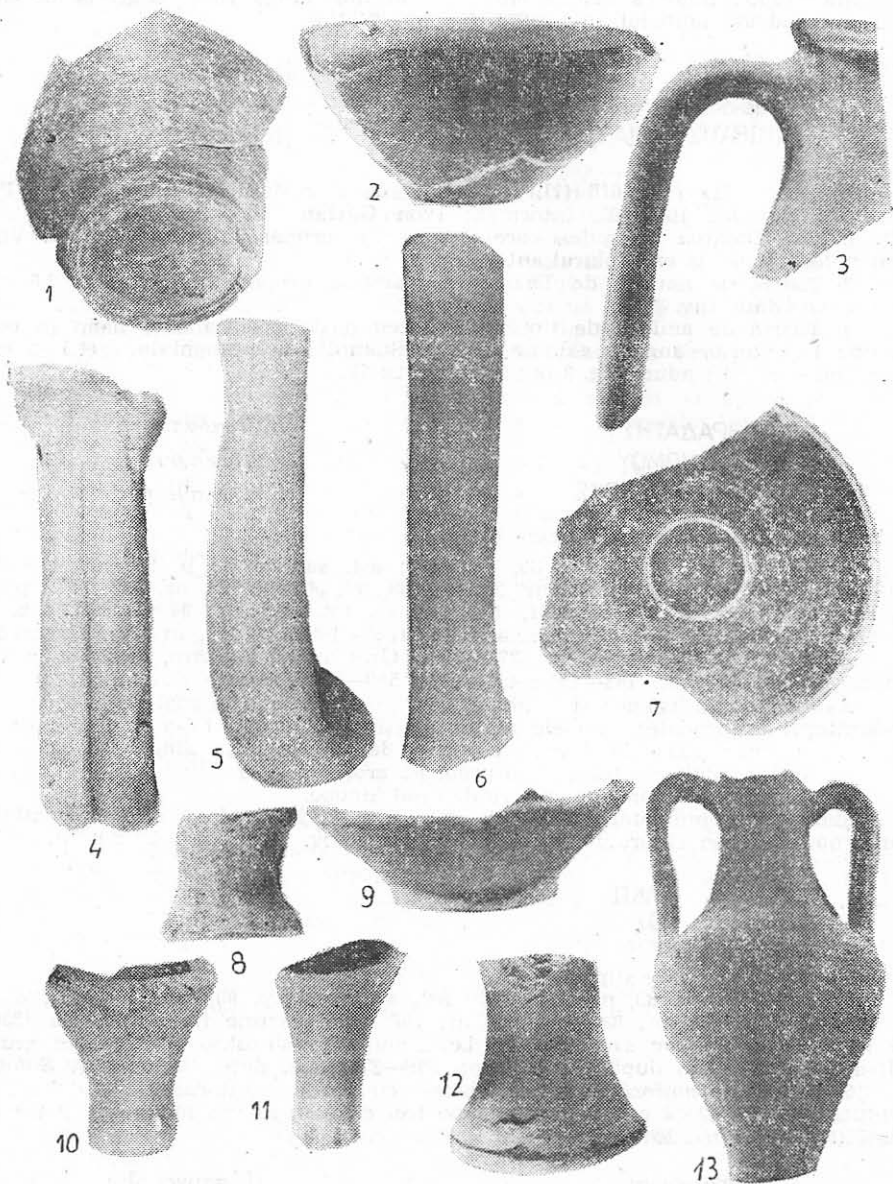

Fig. 8 : 1, 5—6, 8, 11—12 — Hațeg ; 2, 7, 9 — Corbu de Sus ; 3 — Corbu (Capul Midia) ; 4, 10 — Pecineaga ; 13 — Costinești.

diferiți ast., nr. 225, 245, 327, 342; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, nr. 359, întocmai; prod. cu diverși ast., nr. 312, 341, 401, 432, 518, 574; O. Tafrali, AA, 9—10, 1933—1934, p. 6, nr. 1, întocmai; Th. Sauciuc-Săveanu, Dacia, 5—6, 1935—1936, p. 254, nr. 15, întocmai; M. Irimia, Pontica, 6, 1973, p. 52, nr. 1 (Arsa), întocmai, cu simbolul rupt.

Apartine grupei a IV-a cronologice (183—150 î.e.n. după *Grakov*, sau 220—183 î.e.n., după Brashinsky, *Sinope*).

7) Toartă de amforă de tipul Chersones. Pastă bej-cărămizie cu nisip negru și mică puțină în compoziție. Ștampilă fără cadru (4×1 cm), aplicată oblic; legenda pe două rânduri. Inv. 25673 (fig. 4/3; 9/2).

[HPA]KΛEIOY
[ΑΣΤΥ]ΝΟ[ΜΟΥ]

[Ἡρά]κλειου
[ἀστυ]νο[μου]

Pridik, p. 140, nr. 4, întregit Ἡρακλειτου; G. Cantacuzino, RHSEE, 1935, p. 310, nr. XVII, fig. 17; R. B. Akhmerov, VDI, 1949, 4, p. 106, pl. I, nr. 4; p. 108, pl. III, nr. 9; p. 110, pl. IV, nr. 11; p. 115—116) (tabel, nr. 38 și 39; V. V. Borisova, NE, 11, 1974, p. 114, nr. 41, 42, pl. V/4—8 și V/9—10. După Akhmerov (*op. cit.*, p. 111/5), Ἡρακλειος se întâlnește în grupele a II-a și a III-a cronologice, datele între mijlocul și sfârșitul secolului III (250—200 î.e.n.) și respectiv între sfârșitul secolului III—începutul secolului II (200—180 î.e.n.). Dar în tabelul numerelor de astinomi (*op. cit.*, p. 115—116, nr. 38—39), el este atribuit și grupelor I, IV (datele de același autor între 320—250 î.e.n. și respectiv 180—100 î.e.n.). Același astinom a fost datat de Borisova (*op. cit.*, p. 114—115, nr. 41—42 și pl. 5/4—8; 9, 10 la sfârșitul secolului IV—începutul secolului III, respectiv sfârșitul secolului III—începutul secolului II î.e.n.).

8) Toartă de amforă de tipul Chersones. Pastă cărămizie-maronie cu angobă găbuie-alburie și nisip negru, puțin. Ștampilă dreptunghiulară (5,3×1,5 cm) cu legenda pe două rânduri. Inv. 25674 (fig. 4/2; 9/3).

[M]ΑΤΡΙΟ[Σ]
ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ

[M]άτριος[ς]
'αστυνόμου

R. B. Akhmerov, VDI, 1949, 4, p. 106, pl. I, nr. 11; p. 118, nr. 68; M. Mirčev, *Amphornite pečati ot muzeja vav Varna*, Sofia, 1958, p. 50, nr. 224 (pl. XXVIII/8); V. V. Borisova, NE, 11, 1974, p. 118—119, nr. 76, 77 și pl. IX/4—6. După Akhmerov, *op. cit.*, p. 118, nr. 68, Ματρις apartine grupelor I—II (sfârșitul secolului IV—începutul secolului III î.e.n., respectiv 320—200 î.e.n.). La Borisova (*op. cit.*, p. 118—119, nr. 76, pl. IX, 4, 6), același astinom este datat la sfârșitul secolului IV—începutul secolului III î.e.n. sau (p. 105, 118—119, nr. 77, pl. IX/5) la sfârșitul secolului III—secolul II î.e.n. (tipul IV).

Capul Midia.

În acest punct se află o așezare antică, cu ceramică autohtonă, grecească și elenistică. A fost observată existența unor construcții de piatră, cărora, în lipsa cercetărilor, nu li s-a putut preciza epoca¹⁵⁵.

Ceramica lucrată cu mîna; inv. 19752.

— Buză de oală evazată, cu marginea rotunjită; pastă neagră, grosieră, cu cioburi pisate în compoziție. Secolele IV—III î.e.n.¹⁵⁶ (fig. 1/4).

— Buză de castron cu marginea trasă spre interior și umărul lin; pastă grosieră, neagră în spărtură, cenușie-gălbuie la exterior. Suprafața lustruită sumar (fig. 5/8).

¹⁵⁵ Cercetări de suprafață M. Irimia. Colegul C. Iconomu ne informează că din aceeași zonă provine și un opaiț ceramic fără disc, din secolul VI î.e.n.

¹⁵⁶ Exemplare asemănătoare la M. Caja, Pontica, 3, 1970, p. 103—105, fig. 2/12—15; Al. Barnea, SCIVA, 25, 1974, 1, p. 105—108 și fig. 2/2, 5, 14; 3/1—2.

— Fragmente de culoare neagră, mai rar neagră-cenușie sau cenușie-gălbui din pereții altor vase (fig. 1/2); pastă grosieră. Uneori pereții de vase sînt subțiri.

Ceramică greacă și elenistică; inv. 19753 (fig. 1/7; 5/11; 8/3).

— Fragmente de cupă (?) cu firnis negru și luciu metalic; secolul IV î.e.n. (fig. 1/7).

— Fragmente de străchini acoperite cu angobă roșie; secolele III—II î.e.n.

— Fragmente de farfurie „de pește“, cu pastă cenușie și firnis negru, mat.

Ceramica cenușie lucrată la roată (fig. 1/1, 3, 11), este reprezentată de partea inferioară a unui castron cu piciorul inelar, profilat, fundul inelar al unui alt castron, precum și din fragmente nedeterminate ale altor vase, cu angobă brună; inv. 19794.

Tot de aici provine și un fragment de amforă de Thasos, cu ștampila dreptunghiulară (3,3×2 cm), aplicată pe toartă. Legenda pe patru laturi, (fig. 4/8; 9/5), încadrînd simbolul; al doilea nume lipsește.

Inv. 19751.

Θ[A]ΣΙΩΝ...ΑΡΙΣΤ[ΟΜΕΝΗΣ]

Θ[α]σίων...Ἀριστ[ομένης]

Heracles arcaș.

Pridik, p. 39, nr. 64—82; *Canarache*, nr. 131; *Bon*, nr. 349—362; Iu. G. Vinogradov, NE, 10, 1972, p. 45, nr. 5—6; p. 46, nr. 7; p. 48, nr. 7; p. 49, nr. 8. După Vinogradov (*loc. cit.*, precum și p. 25—27, 61, anexa 4), aceste amfore aparțin grupei a 3-a, vechi. „Grupa Aristomenes“ a fost datată inițial de V. Grace (AJA, 50, 1946, p. 37), pe baza contextelor arheologice în care unele amfore au apărut, între 410—400 î.e.n. Grakov (apud Vinogradov, *op. cit.*, p. 26), compară inițial emblemele acestui grup de ștampile cu monedele care se datează în jurul anului 400 î.e.n., pentru ca mai apoi el să coboare datarea lor la 390—380 sau 390—370 î.e.n. Pe baza elementelor stilistice din emblemă, Vinogradov (*loc. cit.*) compară grupul de amfore amintit cu monedele care au circulat între 380—350 î.e.n., considerînd că ștampilele lui Aristomenes s-au răspîndit mai ales în jurul anului 370 î.e.n., deși ele au apărut și mai devreme.

9. COSTINEȘTI (com. Tuzla, jud. Constanța).

Pe malul de sud al lacului Costinești, într-o zonă afectată mult de amenajările edilitare, s-au descoperit în anul 1976 mai multe fragmente ceramice, precum și o amforă de Thasos fragmentară¹⁵⁷ (fig. 2/11; 8/13).

Amfora are corpul conic, gîtul tronconic, larg, cu profil concav. Torțile arcuite se apropie puțin la partea inferioară de gîtul vasului. Gura și partea inferioară lipsesc din vechime. Pastă cafenie-roșcată în spîrtură, cu mică în compoziție; angobă bej-gălbui. Dimensiuni: înălțimea actuală 48 cm; diametrul maxim 25,5 cm. Inv. 21513. Ștampila dreptunghiulară (3,7×2,5 cm) aplicată pe toartă, cu legenda pe două rînduri, încadrînd simbolul (fig. 3/12; 9/9).

ΘΑΣΙΩΝ

Θασίων

Cantharos

ΚΥΧΡΙ[Σ]

Κύχρι[ς]

Bon, tipul I b, p. 17, fig. 3/3, 5; 6/4; nr. 1075—1076, cu alte simboluri; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, nr. 109—118, cu alte simboluri. O ștampila asemănătoare la Coslogeni — km. 80 (I. Barnea, Rev. Muz., 3, 1966, 2, p. 156 și fig. 4), iar o alta la Pietroiu, jud. Ialomița (C. Mușățeanu, N. Conovici, A. Anastasiu, *op. cit.*, p. 178, nr. 22, fig. 2/10). Un alt exemplar la Medgidia (M. Irimia, Pon-

¹⁵⁷ Amfora a fost predată muzeului de prof. Ispas Fețeanu.

tica, 6, p. 38). Amforele thasiene purtând un nume, ethnikon-ul și un simbol sînt date de V. Grace, Hesp. Suppl. 10, 1956, p. 123 și 136, după anul 340 î.e.n., respectiv la sfîrșitul secolului IV și în secolul III î.e.n. După Iu. G. Vinogradov, op. cit., anexa 6, p. 63, acest ceramist aparține subgrupeii 5 b, datată la sfîrșitul secolului IV—secolul III î.e.n.

10. GENERAL SCĂRIȘOREANU (jud. Constanța).

La circa 3 km nord-est de localitate, într-o zonă numită de localnici „moștila de cenușă”, se află o așezare antică distrusă în cea mai mare parte, între anii 1975—1976, de lucrările de îmbunătățiri funciare. Suprafața așezării, de circa 0,5 ha, era inițial mai înaltă cu circa 1—1,20 m decît terenul înconjurător, dar prin lucrările amintite, ea a fost nivelată aproape complet. La suprafața terenului apar multe pietre provenite de la locuințele distruse. Au fost recuperate fragmente ceramice diferite, din secolele IV—II î.e.n. Așezarea a fost locuită și în epoca romană, ultimele materiale descoperite datîndu-se în secolul IV e.n. Lipsind cercetările sistematice nu putem preciza dacă locuințele de piatră aparțineau epocii romane, sau, poate, perioadei anterioare¹⁵⁸.

Ceramică lucrată cu mîna ; inv. 21737.

— Fragmente de vase în formă de sac, ornamentate cu brîuri alveolate (fig. 1/8, 12 ; 3/4 ; 6/9, 10 ; 7/11) ; pastă gălbuie sau cenușie-gălbuie, cu urme datorate arderii secundare. Se aseamănă unor exemplare mult răspindite atît în Dobrogea cît și în alte așezări sau necropole din stînga Dunării, în secolele IV—III î.e.n.

— Fragmente de oale-borcan cu suprafața lustruită, gălbuie-cenușie sau cenușie-închisă (fig. 1/6 ; 3/3).

— Fragmente de strachină cu buza lată, răsfîrîntă (fig. 2/8 ; 6/11). Pastă cenușie-deschisă, grosieră, lustruită sumar ; pete brune datorate arderii secundare. Exemplare asemănătoare ca formă se întîlesc la Poiana, Piscul Crăsani, Valea lui Mihai, Arad-Gai, Morești etc.¹⁵⁹.

— Fragment de strachină cu corpul larg, buza scundă și marginea dreaptă (fig. 1/9 ; 7/7). Pastă cenușie-neagră. Exemplare asemănătoare la Lunca Ciurei¹⁶⁰, Poiana Dezmir, Apahida, Ciumești¹⁶¹ etc. Sec. III—II î.e.n.

— Trei gîturi fragmentare, cu profilul concav (fig. 2/4), ale unor oale-borcan cu marginea puțin răsfîrîntă și pasta cenușie-neagră. Vase cu profilul părții superioare asemănător se cunosc la Zimnicea, Poiana, Hărman, Dezmir¹⁶¹ etc. Sec. III—II î.e.n.

Ceramică elenistică roșie și cenușie ; inv. 21738.

— Fragmente mici de vase cu pastă roșie și angobă roșie-brună ; sec. III—II î.e.n.

— Fragmente provenind de la cel puțin două amfore de tipul Heraclea Pontică ; două gîturi fragmentare de amfore de Cos (?), cu torți bifide, pasta alburie-gălbuie și nisip negru în compoziție.

— Fragment de bol cenușiu cu angobă neagră-cenușie, parțial corodată.

— Toartă de la o farfurie cu angobă neagră, corodată.

— Fragment de cană cenușie cu firnis negru-cenușiu în exterior ; pe gît prezintă o linie incizată, orizontală, în zig-zag (fig. 3/2). Fragmentele ceramice cenușii aparțin în totalitate unor exemplare elenistice, procurate probabil dintr-una din coloniile vest-pontice.

Torți de amfore ștampilate :

¹⁵⁸ Cercetare de suprafață M. Irimia.

¹⁵⁹ I. H. Crișan, op. cit., p. 116 și fig. 42/4, 11 ; pl. XXXIV/4, 9 ; XXXVI/8—22.

¹⁶⁰ M. Petrescu-Dîmbovița și col., SCIV, 5, 1954, p. 184, fig. 13/8.

¹⁶¹ I. H. Crișan, op. cit., p. 114, tipul I și fig. 1, 3 ; pl. XXXIV/1—2 ; XXXV/1, 9.

¹⁶² *Ibidem*, p. 111—113, fig. 40/1, 4—6 ; 41 ; pl. XXXII/2, 5, 6.

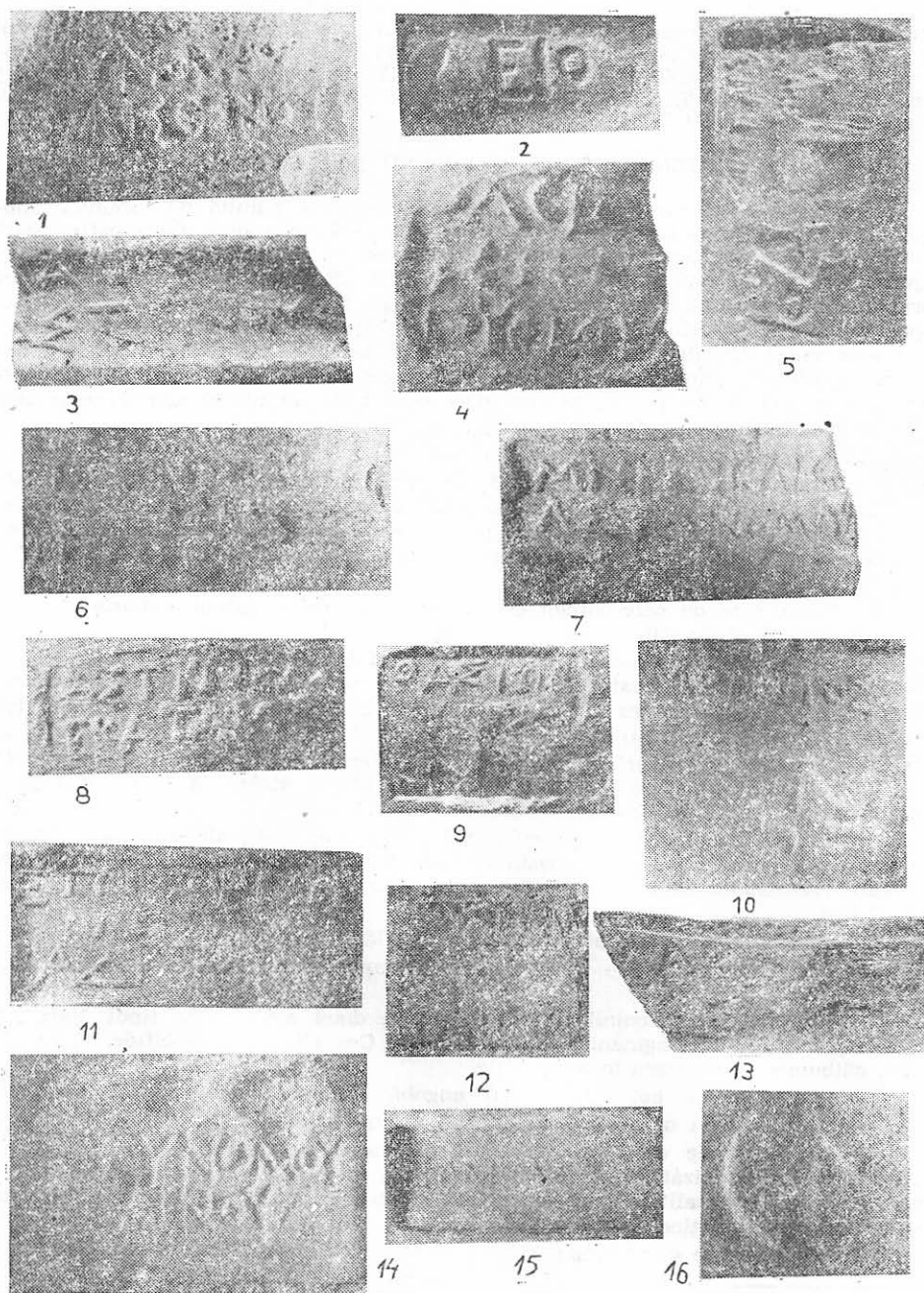

Fig. 9: 1—4, 12—13 — Corbu de Sus (inv. 20478 ; 25673 ; 25674 ; 25677 ; 25672 ; 25676) ; 5 — Corbu (Capul Midia : inv. 19751) ; 6 — Cernavodă (inv. 5750) ; 7 — Ivrinezu Mic ; 8 — Remus Opresanu ; 9 — Costinești (inv. 21513) ; 10—11, 15 — General Scărișoreanu (inv. 21731 ; 21732 ; 21730) ; 14, 16 — Seimenii Mari (inv. 13817 ; 13820).

1) Toartă de amforă de tipul Sinope cu pasta gălbuie-alburie, grosieră și mult nisip negru. Ștampilă dreptunghiulară (4×1,6 cm) pe patru (?) rînduri, aplicată defectuos și parțial ruptă (fig. 4/13). Inv. 21735.

[ΑΣΤΥ]ΝΟ[ΜΟΥ]
ΝΑΥΠΩΝΟΣ[ΤΟΥ]
ΚΑΛΛΙΣΘΕΝ[ΟΥ]
[ΑΠΑΤΟΥΡΙΟΣ?]

[ἀστυ]νός[μου]
Ναύπωνος [του]
Καλλισθένης[ου]
[Απατούριος?]

Pridik, ast., p. 76 nr. 293—296; Șelov, *Tanais*, ast., nr. 570. Pe asemenea ștampile apar în mod obișnuit ca producători Apaturos sau Mitropastes. Aparține grupei a V-a cronologice (150—120 î.e.n. după *Grakov*, sau 183—150 î.e.n. după Brashinsky, *Sinope*).

2) Toartă de amforă de tipul Sinope cu pasta gălbuie-cărămizie, grosieră și mult nisip negru. Ștampilă dreptunghiulară (4,8×2,8 cm), pe patru rînduri, colorată (fig. 4/7). Inv. 21736.

[ΑΣΤΥ]ΝΟΜΟΥ
[Β]ΟΡΥΟΣ ΤΟΥ
ΙΕΥΞΙΟΣ
ΑΠ[ΑΤΟΥΡΙΟΣ]

[ἄστυ]νόμων
[Β]όρυος του
Ζευξίος
Ἀπατούριος

Fortuna în picioare, cu făclia (?) în dreapta și stînga întinsă lateral, simbol în dreapta ștampilei.

Pridik, ast., p. 65, nr. 70—75. *Canarache*, alți prod., nr. 237—238. Aparține grupei a VI-a cronologice (120—70 î.e.n., după *Grakov*, sau 150—100 î.e.n. după Brashinsky, *Sinope*).

3) Toartă de amforă de tipul Sinope, cu pasta gălbuie-deschisă și mult nisip negru în compoziție. Ștampilă dreptunghiulară (3,7×2,5 cm), cu legenda pe patru rînduri, fragmentară, greu lizibilă. Inv. 21731 (fig. 4/12; 9/10).

[ΑΣΤΥΝΟ]ΜΟΥΝΤΟΣ
[ΚΕΣΙΟΥ]
[ΤΟΥ ΒΑΧ]ΧΙΟΥ
[ΕΠΙΧΑΡ]ΗΣ?

[ἄστυνο]μούνηςτος
[Ἰ]κέσιου
[του Βαχ]χίου
[Ἐπιχάρ]ης

Provă de corabie, în dreapta.

Pridik, ast. p. 71, nr. 201, prod. Ktésou; *Canarache*, nr. 273, 283—285; M. Mirčev, *op. cit.*, nr. 193—196, diferiți prod.; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, nr. 557. Ast. aparține grupei a V-a cronologice (150—120 î.e.n. după *Grakov*, sau 183—150 î.e.n. după Brashinsky, *Sinope*).

4) Toartă de amforă de Rhodos, cu pasta cărămizie, fină și angobă gălbuie. Ștampilă dreptunghiulară (4×1,6 cm), cu legenda pe un rînd (fig. 4/6; 9/15). Inv. 21730.

ΒΡΟΜΙΟΥ

Βρομίου

Coroană cu capetele petrecute, în dreapta ștampilei, cordoată.

Pridik, p. 24, nr. 548—551, p. 25, nr. 552—554, întocmai; V. Grace, *Agora*, p. 230, nr. 60; idem, *Tarsus*, p. 143, nr. 51—53; Nilsson, nr. 146; *Canarache*, nr. 765, întocmai; Șelov, *Tanais*, nr. 302—304; Sztetyllo, *Nea Paphos*, I, nr. 151—152; Lazarov, *Rhodos*, p. 35, nr. 25. Prod. datat de V. Grace, *loc. cit.*, și Șelov, *loc. cit.*, în grupa a IV-a, între 180—150 î.e.n.

5) Toartă de amforă de Rhodos, cu pasta cărămizie, fină, densă și angobă galbuie-cărămizie. Ștampilă dreptunghiulară (4,2×1,6 cm), cu legenda pe trei rânduri. Inv. 21732 (fig. 4/9; 9/11).

ΕΠΙ ΓΟΡΓΩ	ἔπι Γόργω
ΝΟΣ	νος
ΒΑΔΡΟΜΙΟΥ	Βαδρομίου

Pridik, eponim, p. 7, nr. 126; nr. 127—131; p. 8, nr. 132; p. 132, nr. 20; p. 133, nr. 21 — asemănător, cu alte luni; V. Grace, BCH, 76, 529, eponimul în grupa a IV-a (180—150 î.e.n.); *Canarache*, eponim, nr. 513, 514, 559, cu alte luni; Gramatopol-Poenaru, *Tomis*, eponim, nr. 46, cu altă lună; Șelov, *Tanais*, eponim, nr. 95, cu altă lună; Lazarov, *Rhodos*, p. 26, nr. 40. Șelov, *loc. cit.*, consideră că ștampilele cu acest eponim aparțin celei de a doua jumătăți a secolului II î.e.n. (150—108 î.e.n.).

6) Toartă de amforă de Rhodos, cu pasta cărămizie, fină, densă și angobă galbuie-alburie. Ștampilă dreptunghiulară (4,4×1,8 cm), cu legenda pe trei rânduri. Inv. 21733 (fig. 4/14).

[ΕΠΙ]ΣΟ	[ἔπι]Σο
ΣΤΡΑΤΟΥ	στράτου
ΣΜΙ[ΝΘΙ]ΟΥ	Σμι[νθί]ου

Pridik, eponim, p. 18, nr. 361—362, fără lună și cu capul lui Helios ca simbol; p. 135, nr. 74; *Canarache*, eponim, nr. 593 și 597; ultima fără lună, cu capul lui Helios; V. Grace, *Amphoras*, nr. 25; V. Grace, V. Savvastianou, *Délos*, p. 303; V. Grace, *Pnyx*, Hesperia, Supl. 10, 1956, p. 143—144; nr. 102—103; Șelov, *Tanais*, eponim, nr. 194—195, fără lună, cu capul lui Helios; nr. 196, cu altă lună; Sztetyllo, *Nea Paphos*, I, eponim, nr. 20, fără lună, cu capul lui Helios; Lazarov, *Rhodos*, p. 30, nr. 96. Pe ștampilele de amfore rhodiene din secolul III î.e.n. s-au descoperit doi eponimi Sostratos. Cel mai vechi este plasat în prima jumătate a secolului III, al doilea pe la 220 î.e.n. (cf. Șelov, *loc. cit.*, Sztetyllo, *loc. cit.*).

7) Toartă de amforă de Rhodos, cu pasta cărămizie, fină, densă și angobă galbuie-maronie. Ștampilă dreptunghiulară (4×1,8 cm), cu legenda pe trei rânduri, foarte corodată, aproape ilizibilă (fig. 4/11). Inv. 21734.

[ΕΠΙ ΑΠ]Ο[ΛΛΩ]	[ἔπι Ἀπ]ο[λλω]
ΝΙΟ[Υ]	νίο[υ]
[ΥΑΚΙ]ΝΘΙΟΥ	[Υακι]νθίου

Pridik, eponim, p. 4, nr. 57, cu altă lună; I. Glodariu, *Relațiile comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj-Napoca, 1974, Catalog, p. 196, nr. 64, de la Mănăstirea. Presupunem că este vorba de eponimul Apollonios și nu de producătorul omonim, intrucât acesta din urmă apare pe ștampile rectangulare cu numele scris întreg sau în silabe, dar fără menționarea lunii (vezi *Pridik*, p. 23, nr. 504—506; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, nr. 746; Șelov, *Tanais*, nr. 277—288). În sprijinul propunerii noastre este și spațiul rămas liber, suprapunerea lui micron în rândurile 1 și 2, rezervind pentru rândul 1 un spațiu de cinci litere în care se încadrează perfect întregirea ΕΠΙ ΑΠ. Eponimul este datat de V. Grace-V. Savvastianou, *Délos*, p. 291, în perioada 108—76/75 î.e.n.

11. HAȚEG (com. Adaclisi, jud. Constanța).

Pe teritoriul localității, excavațiile efectuate în anul 1976 în apropierea lacului Baciu, în vederea construirii unui mare canal de irigații, au afectat o așezare aparținând celei de-a doua epoci a fierului. Materialele arheologice recupe-

rate sînt reprezentate de numeroase fragmente ceramice autohtone — lucrate cu mîna, cenușii — lucrate la roată și elenistice, precum și prin mai multe fragmente de vetre.

Ceramica lucrată cu mîna ; inv. 13899.

— Fragmente de oale cu pasta grosieră, neagră-cenușie sau gălbuie, ornamentate sub buză printr-un șir orizontal de alveole, întrerupt uneori de apucători mici, ascuțiți sau plate (fig. 7/3,5). Se aseamănă cu unele exemplare descoperite la Histria (M. Coja, Pontica, 3, 1970, p. 103—105, fig. 2/9—15) și Dinogetia (Al. Barnea, SCIVA, 25, 1974, 1, p. 105—109, fig. 2/2, 14 ; 3/2).

— Fragment de oală cu marginea buzei orizontală, ornamentat sub buză cu un brîu alveolat dispus oblic și o mică proeminență ; pastă gălbuie-cenușie (fig. 7/2).

— Fragment de oală în formă de sac, ornamentată cu un brîu alveolat și o proeminență puțin lătită. Sub ea pornește oblic, pe corpul vasului, un alt brîu alveolat (fig. 7/1). Vasul aparține unui tip ceramic întilnit frecvent în secolele IV—III î.e.n. la Zimnicea, Poiana (I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică*, București, 1969, p. 72—75, fig. 24/1, 3—4), Dinogetia (Al. Barnea, *op. cit.*, p. 105, fig. 2/8, 9) etc.

În cadrul aceleiași categorii ceramice mai reținem fragmente de castroane cu profil unghiular, funduri de oale-borcan, o apucătoare plată, precum și fragmente diverse de căni sau cești cu toarta supraînălțată. Pasta cenușie-neagră sau gălbuie-cenușie, cu ingrediente ; inv. 13900.

Amintim de asemenea fragmentele numeroase de oale-borcan cu pasta gălbuie-roșcată ori brună-cenușie (inv. 11466), precum și o toartă masivă, cu secțiunea aproape pătrată (inv. 13898) ; (fig. 7/4). Aceasta din urmă provine de la o cană de mari dimensiuni, de tipul celeia de la Hîrșova (A. Aricescu, Pontica, 4, 1971, p. 352—353 și fig. 1).

Ceramica cenușie lucrată la roată ; inv. 13897. Dintre fragmentele aparținînd acestei categorii reținem partea inferioară a unui vas-castron sau strachină cu corpul tronconic și fundul inelar profilat (fig. 8/1), alte fragmente de străchini și castroane, o toartă lată provenind de la o cană cenușie etc.

Ceramica elenistică ; inv. 11467—11474 (fig. 8/4—6, 11—12).

Această categorie, destul de bogată, este reprezentată în primul rînd de gîturi, picioare, torți și alte fragmente provenind de la cel puțin 20 de amfore de tipuri diferite și anume : cel puțin patru exemplare de Thasos, circa opt amfore sinopeene, trei heracleene, două de Rhodos, unul de tipul „cu piciorul în formă de păhărel” sau Mendî — fig. 8/12 — (după I. B. Brashinsky, în *Hudojestvennaia Kultura i arheologia anticinogo mira, Moscova, 1976, p. 67—74*) și alte tipuri nedeterminate. Au mai fost recuperate fragmente de căni ori alte vase elenistice nedeterminate, cu pasta gălbuie-alburie sau roșcată-cărămizie.

Inventarul arheologic de la Hațeg aparține secolelor IV—II î.e.n.

12. IVRINEZU MIC (com. Peștera, jud. Constanța).

În marginea de vest a localității se află o așezare întinsă, cu materiale caracteristice mai multor epoci istorice. Din perimetrul ei provine o toartă de amforă șampilată¹⁶³ de tipul Sinope cu pasta cărămizie-gălbuie și nisip negru în compoziție. Șampilă dreptunghiulară (5,5×2,3 cm), cu partea dreaptă ruptă și legenda pe trei rînduri (fig. 4/15 ; 9/7). Inv. 24021.

MNHΣΙΚΛΕΟΙ[ΥΣ]

Μνησικλέο[υς]

ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ[Ν]

ἄστυνομού[ν]

[Τ]ΙΟΣ

[τ]ιος

Simbol neclar (ciorchine ?), pe ultimul rînd, în dreapta.

Pridik, p. 94, nr. 670, întocmai ; ast. p. 74, nr. 258—259 ; p. 75, nr. 260—287 ; ast. sau prod. p. 93, nr. 665 ; p. 94, nr. 666—671 ; *Canarache*, nr. 315, 385, diverși prod. și maniere diferite de dispunere ; Gramatopol-Poenaru, *Tomis*, p. 53, nr. 17 (prod. Aristion și simbol rupt) ; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, ast. nr. 333. Aparține grupei a III-a cronologice (220—183 î.e.n. după *Grakov* sau 270—220 î.e.n. după Brashinsky, *Sinope*).

¹⁶³ Descoperită în anul 1979 de muncitorul Eugen Mihail din Medgidia, str. I. L. Caragiale, nr. 4.

13. PECINEAGA (jud. Constanța).

1. În zona numită de localnici „movila lui Oprea Ionescu“, aflată la aproximativ 5 km nord-vest de sat, lucrările de îmbunătățiri funciare efectuate în anul 1975 au distrus o așezare rurală romană. Din aceeași zonă au fost recuperate mai multe fragmente ceramice autohtone și elenistice aparținând unei locuiri anterioare.

Ceramica lucrată cu mâna este reprezentată de fragmente de vase-borcan, cu pereții tronconici, pastă neagră-cenușie sau maronie, grosieră, un fragment de câniță cu buza lătită orizontal și pasta cenușie-neagră, precum și de un fragment de strachină cu pasta cenușie-neagră, miezul negru iar suprafața exterioară gălbuie-maronie; inv. 21326 (fig. 7/8—10, 13).

Din aceeași zonă provin mai multe fragmente de amfore elenistice printre care partea inferioară a unei amfore de tipul Heraclea, un fragment de amforă de Rhodos, o toartă bifidă de amforă de Cos (inv. 21328), precum și o toartă ștampilată de tipul Sinope. Aceasta din urmă prezintă o ștampilă dreptunghiulară (6×1,7 cm), pe trei rânduri (fig. 3/15). Inv. 21327.

[ΧΡΡΙΞΕ]ΝΙ[ΔΟΥ]?
[ΑΣΤ]ΥΝΟ[ΜΟΥ]
ΠΟΣΕΙ[ΔΩΝΙΟ]Σ

[Χαριξε]νι[δου]?
[’ασ]τυνό[μου]
Ποσει[δώνιο]ς

Șarpe, în dreapta ștampilei.

Pridik, p. 99, nr. 777—779, asemănător, cu alt simbol; prod., p. 85, nr. 468; p. 86, nr. 496—498; p. 89, nr. 564, 570; p. 90, nr. 578, 581—583, 586; p. 91, nr. 597, 604, 607; p. 92, nr. 629; p. 93, nr. 656; p. 94, nr. 668, 672, 673, 680; p. 95, nr. 685; p. 96, nr. 705—714; 716—723; p. 97, nr. 724, 725, 734; p. 98, nr. 759; p. 100, nr. 803, 806, dar cu ast. diferiți și alte simboluri; *Canarache*, prod. nr. 353, 367, cu alt simbol ast., nr. 389 (simbol neclar). Aparține grupei a II-a cronologice (270—220 î.e.n. după *Grakov*, sau 320—270 î.e.n. după *Brashinsky*, *Sinope*).

2. Într-un alt punct, situat la aproximativ 1 km sud-est de așezarea amintită și la circa 200 m sud de movila Karachioi, aceleași lucrări au distrus o altă așezare, cu suprafața de aproximativ 0,5 ha. Din acest punct au fost strinse în exclusivitate materiale elenistice și locale, din a doua epocă a fierului. Au putut fi observate în teren resturile a 4—5 locuințe cu temelii din blocuri foarte mari de piatră. Locuințele par să fi fost construite la o anumită distanță una de alta. Materialul arheologic recuperat se datează larg într-un interval corespunzător secolelor IV—II î.e.n.¹⁶⁴

Ceramica elenistică (inv. 21329) este reprezentată prin următoarele exemple: două fragmente de farfurie „de pește“, cu pasta cenușie și angobă brună-cenușie; un fragment dintr-o altă farfurie, cu angobă brună (fig. 7/12; 8/10); fragmente dintr-un bol ceramic cu firnis negru, corodat parțial; fragmente de amfore de Thasos, Sinope și Cos.

14. PIATRA (com. Mihail Kogălniceanu, jud. Constanța).

În punctul „Rătărie“ este o așezare antică cu un bogat material elenistic și autohton. Din perimetrul acesteia provine o toartă de amforă de tipul Sinope, cu ștampila rectangulară, pe patru rânduri¹⁶⁵.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΥΝΤΟ[Σ]
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΤΟΥ ΘΕΥΓΝΗΤΟΥ[Υ]
ΚΑΛ[ΛΙΣΘΕΝΗΣ]

’αστυνομούντο[ς]
Δημητρίου
τοῦ Θευγνήτου
Καλλισθένης]

¹⁶⁴ Cercetări de suprafață în ambele puncte, M. Irimia.

¹⁶⁵ Toarta de amforă ștampilată se află în posesia ing. Mircea Pavel din Constanța, care ne-a semnalat așezarea.

Kantharos, în dreapta.

Pridik, ast. p. 66, nr. 102 ; p. 67, nr. 103—104 ; prod. Καλλιστοθεου simbol '103 — crater ; p. 67, nr. 105—106, cu alți prod. ; *Canarache*, ast. nr. 249, cu alți prod. ; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, ast., nr. 439—443 ; 445 ; același simbol la nr. 439, 443. Apartține grupei a IV-a (183—150 î.e.n., după *Grakov* ; sau 220—183 î.e.n. după Brashinsky, *Sinope*).

15. REMUS OPREANU (jud. Constanța).

La sud de canalul Dunărea-Marea Neagră, într-o zonă aflată la circa 1 km spre vest de halta C.F.R., se află o așezare antică întinsă. Din zona acesteia a fost recuperată¹⁶⁶ o toartă de amforă de tipul *Sinope*, cu pasta gălbuie-cărămizie, cu nisip negru în compoziție. Ștampilă dreptunghiulară (3,4×1,2 cm) cu legenda pe două rânduri, ruptă în partea dreaptă, unde se afla simbolul (fig. 4/19 ; 9/3). Inv. 24022.

ΑΣΤΥΝΟΜ[ΟΥ]

'αστυνόμ[ου]

EΚΑΤΑΙ[ΟΥ]

'Εκαταί[ου]

Th. Sauciu-Săveanu, *Analele Dobrogei*, 18, 1937, p. 109—110, fig. 46, p. 108 ; idem, *Dacia*, 7—8, p. 261, nr. 39 ; *Canarache*, nr. 256 ; Gramatopol-Poenaru, *Tomis*, nr. 22 ; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, nr. 463—473 ; Șelov, *Tanais*, nr. 553, cu discuția ; C. Mușețeanu, N. Conovici, A. Anastasiu, *op. cit.*, p. 183, nr. 40 (Pietroiu, jud. Ialomița). Astinomi sinonimi în grupele a IV-a și a V-a cronologice (183—150 î.e.n. după *Grakov*, sau 220—183 î.e.n. după Brashinsky, *Sinope*, respectiv 150—120 î.e.n. după *Grakov*, sau 183—150 î.e.n. după Brashinsky, *Sinope*). M. Lazarov, *Izvestiia-Varna*, 14 (29), 1978, p. 39, 44, consideră că din grupa a IV-a fac parte ștampilele a căror legende mai cuprind un nume de prod. și simboluri diferite, iar din grupa a V-a ștampilele a căror legende conțin doar numele astinomului și de obicei ca simbol *thyrs*-ul.

16. SEIMENII MARI (com. Seimeni, jud. Constanța).

Pe dealul aflat între șoseaua Cernavodă-Topalu și Dunăre, în sudul localității, într-o zonă supusă unei continue eroziuni, se află o așezare antică cu materiale arheologice care aparțin mai multor epoci. În această zonă au fost descoperite¹⁶⁷ în anul 1977 șapte torți de amfore elenistice.

1) Toartă de amforă de Thasos cu pasta cărămizie, nisip fin și particule de mică. Ștampilă dreptunghiulară (2,4×2,1 cm), aplicată pe două laturi, încadrând simbolul (fig. 4/10). Inv. 13815.

ΘΑΣΙΩ[Ν]

Θασίω[v]

Pasăre, spre dreapta

[Α]Ρ[Ι]Ι[ΣΤ]Ε[ΙΔΗΣ]

['Α] ρ [ι] σ τ [ε ι δ η ς]

Pridik, p. 38, nr. 50, întocmai ; p. 38, nr. 50—52, cu alte simboluri ; *Canarache*, nr. 3, alt simbol ; Bon, nr. 287, întocmai ; nr. 285—286, 288—289, cu alte simboluri ; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, nr. 8, aceeași legendă, simbol orientat spre stînga. Datarea ștampilei, care aparține grupei 5 b, după Iu. G. Vinogradov, *op. cit.*, ca la Corbu de Sus, nr. 1.

2) Toartă de amforă cu pasta cărămizie, aspră, nisip negru și particule de mică. Ștampilă circulară (diametrul 1,5 cm), cu monogramă (fig. 4/21 ; 9/16). Inv. 13820.

Pridik, tab. XVI, fig. 51 ?

3) Fragment de amforă de tipul *Heraclea Pontică*, cu pasta cenușie-cărămizie și mult nisip în compoziție. Ștampilă englică fragmentară (2×1,4 cm) aplicată longitudinal pe gît, puțin oblic. Inv. 13816 (fig. 4/20).

...!IPA

¹⁶⁶ în anul 1979, tot de Eugen Mihail din Medgidia.

¹⁶⁷ de către Ion Oprea din Pietroiu, jud. Ialomița.

4) Toartă de amforă de tipul Sinope, cu pasta cărămizie-gălbuie și nisip negru în compoziție. Ștampilă rectangulară (4,2×2,1 cm) pe trei rînduri (fig. 4/17; 9/14). Inv. 13817.

ΔΑΣ	Δᾶς
ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ	'αστυνόμου
ΑΙΣΧΙΝΟΥ	Α'ισχίνου

Ciorchine și un alt simbol neclar, în dreapta primului rînd.

Pridik, ast., p. 62, nr. 4—6, 8—20; p. 84, nr. 456—465; p. 85, nr. 466—470; prod., p. 64, nr. 49, p. 69, nr. 152; p. 75, nr. 265—267; p. 78, nr. 347; *Canarache*, ast., nr. 212—216, 345, cu alți prod.; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, ast. nr. 342—371, 1117, cu alți prod.; Th. Sauciuc-Săveanu, Dacia, 5—6, 1935—1936, ast., p. 295—296, nr. 17, 20—21; idem, Dacia, 7—8, 1937—1940, ast., p. 257, nr. 17, p. 259, nr. 26—27; prod. p. 26, nr. 36. Aparține grupei a IV-a cronologice (183—150 i.e.n. după *Grakov*, sau 220—183 i.e.n. după Brashinsky, *Sinope*).

5) Toartă de amforă de tipul Sinope, cu pasta roză-gălbuie și nisip negru în compoziție. Ștampilă rectangulară (5×1,7 cm) pe trei rînduri (fig. 4/18). Inv. 13819.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ	'αστυνόμου
ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥ	Εὐχαρίστου
[Σ]ΤΕΦΑΝΟΣ	[Σ]τε'φανος

Floare cu tijă, în dreapta.

Pridik, ast., p. 69, nr. 157—158; p. 83, nr. 432; prod. p. 80, nr. 381; ast. sau prod., p. 89, nr. 562—564; p. 102, nr. 838. *Canarache*, ast. nr. 260—263, cu alți prod., nr. 214, 291, 299, 310, 313, 319, 321, 388; Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, ast. nr. 305—320, 1118, cu alți prod. Aparține grupei a II-a cronologice (270—220 i.e.n. după *Grakov*, sau 320—270 i.e.n. după Brashinsky, *Sinope*).

6) Toartă de amforă de tipul Sinope, cu pasta gălbuie și nisip negru în compoziție. Ștampilă dreptunghiulară fragmentară (6,7×1,5 cm) pe trei rînduri, ultimul complet corodat. Inv. 13818 (fig. 4/16).

[ΑΡ]ΑΒΟΣ	[^α Αρ]αβος
[ΑΣΤ]ΥΝΟΜΟΥ	[^α αστ]υνόμου
.....

Kantharos, în dreapta rîndului trei.

Pridik, prod., p. 85, nr. 482—483; *Canarache*, nr. 396, același prod., cu ast. probabil Σμιας și simbolul la fel plasat. Acest prod. apare numai cu simbolul kantharos. Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, prod., nr. 344—345, 375—376, 425, 622, 644, cu ast. diferiți și cu alte simboluri. Aparține grupei a IV-a cronologice (183—150 i.e.n. după *Grakov*, sau 220—283 i.e.n. după Brashinsky, *Sinope*).

7) Toartă de amforă de tipul pseudo-Cos, neștampilată, cu umerii rotunjiți, pastă gălbuie, aspră. Inv. 13821.

17. TUZLA (jud. Constanța).

Punctul Tuzla Mică.

De aici au fost culese ¹⁶⁸ fragmente ceramice lucrate cu mina și altele eleonistice. Cele dintii sînt reprezentate de fragmentele părții superioare ale unui vas-sac cu buza evazată, puțin îngroșată și briu alveolat cu un mic buton tras în sus; pastă neagră-cenușie cu cioburi pisate în compoziție. S-au recuperat și fragmente nereprezentative ale altor vase lucrate cu mina, cu pasta grosieră, cenușie-

¹⁶⁸ de către învățătorul Ion Țicu.

neagră sau gălbuie-cenușie. Inv. 18247. Ceramica elenistică este reprezentată de fragmente de amfore de diferite tipuri, între care și o toartă neștampilată a unui exemplar de Cos, precum și de fragmentele unor vase cenușii lucrate la roată. Inv. 18248. Materialul arheologic amintit de la Tuzla Mică aparține secolelor III—II î.e.n.

18. ZORILE (com. Adamclisi, jud. Constanța).

Din punctul numit de localnici „Groapa de albeală“, situat la aproximativ 2 km sud de sat, au fost recuperate în anul 1974 mai multe fragmente ceramice de tip Latène lucrate cu mina, altele cenușii lucrate la roată, precum și câteva fragmente de amfore elenistice¹⁶⁹.

Ceramica lucrată cu mina este reprezentată de buze de oale-borcan ornamentate cu briile alveolate (fig. 6/3—5), apucători plate ale unor vase de tip „clopot“ și fragmente din pereții altor vase; inv. 21296. Din categoria ceramicii elenistice (inv. 21297) reținem:

1) O toartă de amforă de Thasos, cu pasta gălbuie-cărămizie și mică în compoziție. Ștampilă rectangulară (2,4×1,6 cm), cu colțurile rotunjite, corodată. Legenda dispusă de jur-împrejurul simbolului și scrisă retrograd (fig. 4/23).

MEΓ[AKΛEΣ]?
Pasăre
[ΘΑΣΙΩΝ]

Μεγ[ακλῆς]?
[Θασίων]

Pridik, p. 56, nr. 443; *Bon*, index p. 526, consideră această lectură neînțeleasă și propune Μεγακλειδες. Gramatopol-Poenaru, *Callatis*, nr. 129, propun un Με[γαδ]η[ς] și consideră nefondată lectura lui Bon, optînd mai degrabă pentru Μεγακλῆς. Datarea ștampilei, care aparține probabil subgrupeii 4 b, după Iu. G. Vinogradov, *op. cit.*, p. 61 și tabel II, în al treilea sfert al secolului IV î.e.n.

2) Fragment de gît de amforă de tipul Heraclea Pontică, cu pasta roșie și nisip negru în compoziție. Pe gît are aplicată monograma N (fig. 4/22). Aparține după I. B. Brashinsky (*NE*, 5, 1965, p. 26—27), grupeii a V-a cronologice, al cărei început a fost stabilit inițial la mijlocul secolului III î.e.n. Ulterior același autor (*EIRENE*, 11, Praha, 1973, p. 131—132) fixa începutul acestei grupe în prima jumătate sau chiar în primul sfert al secolului III î.e.n., fără a se putea stabili o dată suficient de sigură pentru sfîrșitul ei.

ADDENDA

Considerăm util să prezentăm și câteva descoperiri foarte recente, care ne-au fost semnalate după redactarea articolului. Acestea nu modifică, ci doar completează observațiile noastre anterioare. Cea dintîi, de la Sibioara, este oarecum în zona litoralului, aproximativ la jumătatea distanței dintre Histria și Tomis (ceva mai aproape de ultima colonie). Descoperirile de la Ștefan cel Mare și Siliștea sînt situate în vecinătatea Dunării, într-o zonă relativ apropiată de Axiopolis.

19. SIBIOARA (com. M. Kogălniceanu, jud. Constanța).

În apropierea fermei de animale a I.A.S. Sibioara, la vest de capătul nord-vestic al lacului Tașaul, au fost descoperite în toamna anului 1980, urmele unei așezări antice, cu ceramică aparținînd mai multor epoci. S-a recuperat o ștampilă de amforă. (Cercetări de suprafață Gh. Papuc) — Toartă de amforă de Thasos, cu pasta cărămizie-gălbuie și foarte puțină mică în compoziție. Ștampilă dreptunghiulară (4×2 cm), aplicată probabil inițial pe patru laturi, încadrînd simbolul. Inv. 24023.

[N]IKI[ΑΣ Θ]ΑΣ[ΙΩΝ]?...

[N]ικί[ατ θ]ασί[ων]?...

¹⁶⁹ Cercetare de suprafață M. Irimia.

Fește mare (delfin ?)

Pridik, p. 51, nr. 337—339, cu alte simboluri ; *Bon*, nr. 1236—1237, simbol asemănător ; 1234—1235, 1238—1241, cu alte simboluri. Ștampila aparține probabil subgrupeii 4 b, după Iu. G. Vinogradov, *op. cit.*, p. 34—35, 52 ; ștampila asemănătoare — în context datat în al treilea sfert al secolului IV i.e.n.

20. ȘTEFAN CEL MARE (com. Mircea Vodă, jud. Constanța).

Toartă de amforă de Rhodos descoperită pe versantul de sud al dealului Bogdapostru (supra, nota 83). Pasta cărămie cu angobă gălbuie-alburie. Ștampila rectangulară, îngustă (3,5×0,9 cm), cu legenda pe două rânduri. Inv. 31223.

[ΕΠΙ]ΑΙΝΗΤΟΡΟΣ

[ἐπι]Αἰνήτορος

ΥΑΚΙΝΘ[Ι]ΟΥ

Υακινθ[ί]ου

Pridik, p. 3, nr. 36—37, întocmai ; nr. 31—35, cu alte luni ; E. I. Levi, în *Olbia*, Moscova-Leningrad, 1964, p. 262, nr. 48 ; Sztetyllo, *Nea Paphos*, I, p. 33, nr. 32 ; N. Conovici, C. Mușețeanu, *SCIVA*, 26, 1975, 4, nr. 2 (Piscul Crăsani) ; Livia Buzoianu, *Ștampile rhodiene de la Edificiul roman cu mozaic*, Pontica, 12, 1979, sub tipar ; M. Lazarov, *Timbres amphoriques de Nessebre*, Nessebre, II, nr. 28, (sub tipar), apud *Izvestiia-Varna*, 13 (28), 1977, p. 28, nr. 10). Eponimul este datat de V. Grace, *BCH*, 76, 1952, p. 528, în perioada 220—180 i.e.n.

21. SILIȘTEA (jud. Constanța).

De pe teritoriul acestei localități, fără să se poată indica precis zona, provin o toartă de amforă de Thasos, și un picior de amforă de tipul Sinope (donate muzeului în 1980 de Petre Prisecaru).

Toartă de amforă de Thasos, cu pasta gălbuie-cărămie și mică în compoziție. Ștampila dreptunghiulară (3,3×2 cm), încadrând simbolul. Inv. 31024.

ΘΑΣΙΟΝ

Θασίον

ΠΥΛΛ(ΔΗΣ)

Πυλλά(δης)

Torță aprinsă, în mijloc ; *stea*, în rândul de jos.

Pridik, p. 53, nr. 384—386, pl. VI/23—24, întocmai ; pe pl. VI/23, se vede o pastilă în fața torței ; *Bon*, nr. 1505, întocmai (torța aprinsă este considerată variantă a tipului 3) ; nr. 1502—1504, asemănător, cu alte simboluri. Ștampila, care aparține se pare, subgrupeii 5 a, după Iu. G. Vinogradov, *op. cit.*, p. 36 și pl. II (avind *steaua* ca simbol și *omicron* în cuprinsul ethnicon-ului), se datează în al treilea sfert al secolului IV i.e.n. Discuția asupra numelui și la Yvon Garlan, *BCH*, supp. V, Thasiaca, p. 253, 258.

TABEL I — THASOS

Nr. crt.	Localitatea	Grupa	Ștampila			Datare	Inv.	Observații
			Dimensiuni	Legenda	Simbol			
1	Corbu— Corbu de Sus	Iu.G.Vinogradov, 5 b	3,5×2,5	θασίων Πυθίων	trident	sf. sec. IV—sec. III î.e.n.	25677	Sigma lunar
2	" "	Iu.G.Vinogradov, 5 b	2,5×2	[θ]ασίων [K]ρατιστών[αξ]	vas (alabastron)	sf. sec. IV—sec. III î.e.n.	25672	
3	" "		2,8×2,5	corodată	corodat		25675	
4	"—Capul Midia	Iu.G.Vinogradov, gr. 3 V. Grace	3,3×2	θ[α]σίων Ἀριστ[ομένης]	Heracles arcaș	380—350 î.e.n. (410—400)	19751	Legenda pe patru laturi, încadrează simbolul
5	Costinești	Iu.G.Vinogradov, gr. 5 b	3,7×2,5	θασίων Κύχρι[ς]	kantharos	sf. sec. IV—sec. III î.e.n.	21513	Bon, tip I-a
6	Seimenii Mari	Iu.G.Vinogradov, gr. 5 b	2,4×2,1	θασίων[ν] [Ἀ]ρ[ι]στ[ειδης]	pasăre	sf. sec. IV—sec. III î.e.n.	13815	
7	Zorile	Iu.G.Vinogradov, gr. 4 b	2,4×1,6	{θασίων} Μεγ[ακλής]?	pasăre	al treilea sfert al sec. IV î.e.n.	21297	corodată

TABEL II — HERACLEA

Nr. crt	Localitatea	Grupa	Ștampila			Datare	Inv.	Observații
			Dimensiuni	Legenda	Simbol			
1	Seimenii Mari		2×1,4	...HPA	—		13816	fragmentară
2	Zorile	Brashinsky, grupa 5		N	—	prima jumătate a sec. III î.e.n. ...? (EIRENE, 11)	21297	monogramă

TABEL III — SINOPE

Nr.	Localitatea	Grupa	Ștampila			Datare	Inv.	Observații
			Dimensiuni	Legenda	Simbol			
1	Basarabi	Grakov gr. II Brashinsky	5,8×2,8	Ἐυχχρίσ[του] ἄστυνομ[οῦν]τ[ο]ς σσ		270—220 î.e.n. 320—270 î.e.n.	21515	150 120 îen gr. V? 183—150
2	Canlia	Grakov Gr. VI Brashinsky	5,3×2	ἄστυνόμου Μαντίθεου τοῦ Προταγορου Κλεαίνετος	leu ↑	120—70 î.e.n. 150—100 î.e.n.	Sc. gen. Canlia	
3	Cernavodă	Grakov gr. II Brashinsky	5,4×1,5	Ἐπιέλου αστυνό(μου) Τεύθρα	ciorchine ↓ spic ←	270—220 î.e.n. 320—270 î.e.n.	5750	
4	Cctate		6×2,7	N			20614	complet corodată
5	Constanța—Palas	Grakov gr. IV Brashinsky	2,5×1,5	[ἄστυνόμου] [Κρατ]ιστάρχ[ου] Ἀράβος		183—150 î.e.n. 220—183 î.e.n.	13822	
6	Cotu Văii	Grakov gr. IV Brashinsky	5.1×2	[ἄστυνόμος] Ἀρι[στ]ίων Κλεαίνετο[ς]	Satyr?	183—150 î.e.n. 220—183 î.e.n.	20694	
7	Corbu—Corbu de Sus	Grakov gr. IV Brashinsky	4,5×2	[Μιθραδάτης]? ἄστυνόμου [Κ]αλλισθένους	arc în tolă ←	183—150 î.e.n. 220—183 î.e.n.	20478	
8	Corbu—Corbu de Sus	Grakov gr. I și II Brashinsky	5×1,7	Λάκω νος	vultur pescar ←	350—220 î.e.n. 360—270 î.e.n.	25676	
9	" "	Grakov gr. IV Brashinsky	5,2×2	[ἄστυνόμο]υ [Α]ισ[χ]ίνου [Κ]τήρων	ciorchine↓	183—150 î.e.n. 220—183 î.e.n.	20479	

TABEL III (continuare)

Nr.	Localitatea	Grupa	Ștampila			Datare	Inv.	Observații
			Dimensiuni	Legenda	Simbol			
10	General Scărișoareanu	Grakov gr. V Brashinsky	4×1,6	[᾿αστυ]νό[μου] Ναυπῶνος τοῦ Καλλισθέν[ου] [᾿Απατούριος?]	rupt	150—120 î.e.n. 183—150 î.e.n.	21735	
11	" "	Grakov gr. VI Brashinsky	4,8×2,8	[᾿αστυ]νόμου [Β]ῶρυος τοῦ Ζεῦξίως ᾿Απ[ατούριος]	Fortuna↑	120—70 î.e.n. 150—100 î.e.n.	21736	
12	" "	Grakov gr. V Brashinsky	3,7×2,5	[᾿αστυνο]μοῦντος [᾿Ικέσιου] [τοῦ βακ]χίου [᾿Επιχαρη]ς?	provă de corabie →	150—120 î.e.n. 183—150 î.e.n.	21731	
13	Ivrinezu Mic	Grakov gr. III Brashinsky	5,5×2,3	Μνησικλέο[υς] ᾿αστυνομοῦν [τ]ως	neclar (ciorchine?)	220—183 î.e.n. 270—220 î.e.n.	24021	
14	Pecineaga	Grakov gr. II Brashinsky	6×1,7	[Χαριξε]νί[δου]? [᾿ασ]τυνό[μου] Ποσει[δώνιο]ς	șarpe→	270—220 î.e.n. 320—270 î.e.n.	21327	
15	Piatra	Grakov gr. IV Brashinsk		᾿αστυνομοῦντο[ς] Δημητρίου τοῦ Θεουγητου Καλ[λ]ισθενης]	kantharos→	183—150 î.e.n. 220—183 î.e.n.	propr. parti- culară	
16	Remus Opreatu	Grakov gr. IV și V Brashinsky	3,4×1,2	᾿αστυνόμ[ου] ᾿Εκαταί[ου]		183—120 î.e.n. 220—150 î.e.n.	24022	

TABEL III (continuare)

Nr.	Localitatea	Grupa	Ștampila			Datare	Inv.	Observații
			Dimensiuni	Legenda	Simbol			
17	Seimenii Mari	Grakov gr. IV Brashinsky	4,2×2,1	Δᾶς ἄστυνόμου Αισχίνου	neclar ciorchine↓↓	183—150 î.e.n. 220—183 î.e.n.	13817	
18	" "	Grakov gr. II Brashinky	5×1,7	ἄστυνόμου Εὐχαρίστου [Σ]τέφανος	floare cu tijă↑	270—220 î.e.n. 320—270 î.e.n.	13819	
19	" "	Grakov gr. IV Brashinsky	6,7×1,5	[Ἄρ]αβος ἄστυνόμου	kantharos↑	183—150 î.e.n. 220—183 î.e.n.	13818	

TABEL IV — RHODOS

Nr.	Localitatea	Grupa	Ștampila			Datare	Inv.	Observații
			Dimensiuni	Legenda	Simbol			
1	Cotu Văii	V. Grace, V Savvatianou gr. III Șelov	4×1,3	Φιλαινίου Υακινθ[ί]ου	coroană→	220—180 î.e.n.	20695	
2	General Scărișoreanu	V. Grace, gr. IV	4×1,6	Βρομίου	coroană→	220—180 î.e.n. 180—150 î.e.n.	21730	simbol coredat parțial
3	"	V. Grace gr. IV Șelov	4,2×1,6	Ἐπι Γοργω νος Βαδρομίου	—	180—150 î.e.n. 150—108 î.e.n.	21732	
4	"	V. Grace, V Savvatianou gr. II	4,4×1,8	[Ἐπι] Σω στράτου Σμι[νθί]ου	—	275—220 î.e.n.	21733	Σώστρατος!
5	"	V. Grace, V Savvatianou gr. VI	4×1,8	[Ἐπι Ἀπ]ο[λλω] νίου [Υακί]νθίου		108—76/75 î.e.n.	21734	corodată

TABEL V — CHERSONES

Nr. crt.	Localitatea	Grupa	Ștampila			Datare	Inv.	Observații
			Dimensiuni	Legenda	Simbol			
1	Corbu— —Corbu de Sus	Akhmerov gr. I—IV Borisova	4×1	[Ἡρά]κλειου [᾿αστυ]νό[μου]	—	320—100 î.e.n. sf. sec. IV—încep. sec. III; sf. sec. III— — încep. sec. II î.e.n.	25673	fără cadru, aplicată oblic
2	” ”	Akhmerov gr. I—II Borisova	5,3×1,5	[Μ]άτριος[ς] αστυνόμου	—	320—200 î.e.n. sf. sec. IV—încep. sec. III; sf. sec. III—sec. II î.e.n.	25674	

TABEL VI — NEDETERMINATE

Nr. crt.	Localitatea	Grupa	Ștampila			Datare	Inventar	Observații
			Dimensiuni	Legenda	Simbol			
1	Cogealac			Ποδ...? (Δτο..?)			13825	monogramă
2	Semenii Mari		diametrul 1,5 cm	Fig. 4/21; 9/16			13820	circulară cu monogramă

Anexa I : indexul numelor de producători și al emblemelor de pe amforele thasiene

Nr. crt.	Producător	Simbol	Nr. de ordine din tabelul I	Localitatea
1	Ἀριστείδης	pasăre	6	Seimenii Mari, nr. 1
2	Ἀριστομένης	Heracles arcaș	4	Corbu—Capul Midia
3	Κρατιστῶναξ	alabastron ←	2	Corbu—Corbu de Sus, nr. 2
4	Κύχρις	kantharos	5	Costinești
5	Μεγακλῆς?	pasăre→	7	Zorile, nr. 1
6	Πυθίων	trident ←	1	Corbu—Corbu de Sus, nr. 1
7	corodat	corodat	3	Corbu—Corbu de Sus, nr. 3

Anexa II : indexul numelor de astinomi și producători de pe amforele sinopeene

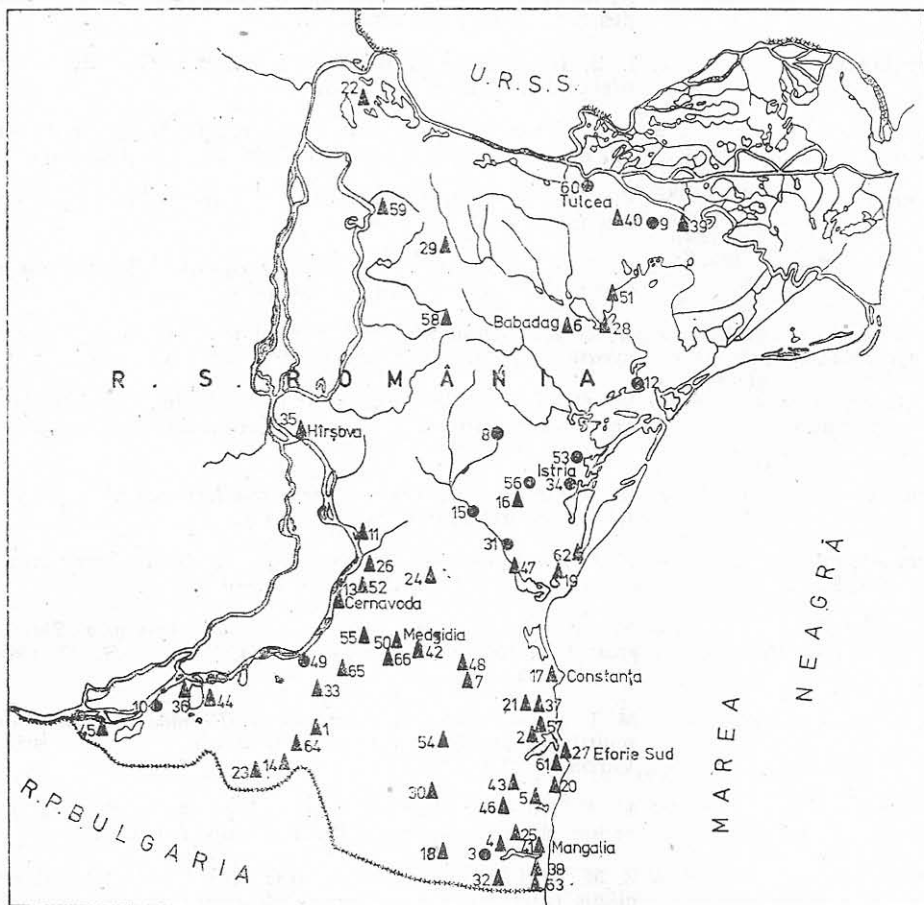
Nr. crt.	Astinom	Producător	Simbol	Nr. de ordine din tabelul III	Localitatea
1	Αισχίνης	Δᾶς	neclar ciorchine↓↓	17	Seimenii Mari, nr. 4
2	„	Κτήσων	ciorchine↓	9	Corbu—Corbu de Sus, nr. 6
3	Ἀριστίων	Κλεαινέτος	Satyr?	6	Cotu Văii, nr. 1
4	Βόρυς ὁ Ζεῦξιος	Ἀπατούριος	Fortuna ↑	11	General Scărișoreanu, nr.1
5	Δημήτριος ὁ Θεουργητοῦ	Καλλισθένης	kantharos→	15	Piatra
6	Ἑκαταῖος		—	16	Remus Opreanu.
7	Ἐπίελπος	Τεῦθρας	ciorchine↓ spic←	3	Cernavodă
8	Εὐχάριστος	Στέφανος	floare cu ț tijă	18	Seimenii Mari, nr. 5.
9	„σσ.....		1	Basarabi
10	Ἰκέσιος ὁ Βακχίου	Ἐπιχάρης?	provă de corabie →	12	General Scărișoreanu, nr. 3 →
11	Καλλισθένης	Μιθραδάτης?	arc în tolbă →	7	Corbu—Corbu de Sus, nr. 4. →

Anexa II (continuare)

Nr. crt.	Astinom	Producător	Simbol	Nr. de ordine din tabelul III	Localitatea
12	Κρατίσταρχος	*Αραψ		5	Constanța—Palas
13		Λάκων	vultur pescar ←	8	Corbu—Corbu de Sus, nr. 5
14	Μαντίθεος ὁ Προταγόρου	Κλεαίνετος	leu↑	2	Canlia
15	Μνησικλῆς	—	neclar (ciorchine)?	13	Ivrinezu Mic
16	Ναυπών ὁ Καλλισθένου	*Απατούριος?	rupt	10	General Scărișoreanu, nr. 1
17	Χαριζενίδης?	Ποσειδώνιος	șarpe→	14	Pecineaga
18	*Αραψ	kantharos↑	19	Seimcnii Mari, nr. 6
19	N	4	Cetate

Anexa III : indexul numelor de eponimi de pe amforele rhodiene

Nr. crt.	Eponim	Producător	Simbol	Nr. de ordine din tabelul IV	Localitatea
1	*Απολλώνιος		—	5	General Scărișoreanu, nr. 7
2	—	Βρόμιος	coroană→	2	General Scărișoreanu, nr. 4
3	Γόργον	—	—	3	General Scărișoreanu, nr. 5
4	Σόστρατος	—	—	4	General Scărișoreanu, nr. 6
5	Φιλαίνιος	—	coroană→	1	Cotu Văii, nr. 2

AȘEZĂRI ANTICE ÎN DOBROGEA (sec.V-I î.e.n)

● AȘEZĂRI CERCETATE SISTEMATIC.

▲ SEMNALĂRI DE AȘEZĂRI ȘI URME SPORADICE DE LOCUIRE.

1. Adamclisi ; 2. Agigea ; 3. Albești ; 4. Arsa ; 5. 23 August ; 6. Babadag ; 7. Basarabi ; 8. Beidaud ; 9. Beștepe ; 10. Canlia ; 11. Capidava ; 12. Capul Dolojman (Argamum) ; 13. Cernavodă ; 14. Cetatea ; 15. Cheia ; 16. Cogealac ; 17. Constanța ; 18. Cotu Văii ; 19. Corbu ; 20. Costinești ; 21. Cumpăna ; 22. Dinogetia ; 23. Dobromiru din Vale ; 24. Dorobanțu ; 25. Dulcești ; 26. Dunărea ; 27. Eforie Sud ; 28. Enisala ; 29. Florești (Islam Geaferca) ; 30. General Scărișoreanu ; 31. Gura Dobrogei ; 32. Hagieni ; 33. Hațeg ; 34. Histria ; 35. Hirșova ; 36. Izvoarele ; 37. Lazu ; 38. 2 Mai ; 39. Mahmudia ; 40. Malcoci ; 41. Mangalia ; 42. Medgidia ; 43. Moșneni ; 44. Oltina ; 45. Ostrov ; 46. Pecineaga ; 47. Piatra ; 48. Poarta Albă ; 49. Rasova ; 50. Satu Nou ; 51. Sarichioi ; 52. Seimenii Mari ; 53. Sinoe ; 54. Straja ; 55. Ștefan cel Mare ; 56. Tariverde ; 57. Techirghiol ; 58. Topologu ; 59. Troesmis ; 60. Tulcea ; 61. Tuzla ; 62. Vadu ; 63. Vama Veche ; 64. Zorile ; 65. Ivrinezu Mic ; 66. Remus Opreanu.

LISTA PRESCURTĂRILOR FOLOSITE ÎN ARTICOL

- Bon = A. M. Bon, *Les timbres amphoriques de Thasos*, in *Etudes thasiennes*, IV, Paris, 1957.
- Brashinsky = I. B. Brashinsky, *Keramiceskie klejma Geraklei Pontiiskoi*, NE, 5, 1965, p. 10—27.
- Brashinsky, Sinope = I. B. Brashinsky, *Ekonomiceskie svjazy Sinopy v IV—II vv. do.n.e.*, *Antični gorod*, Moskva, 1963, p. 132—145.
- Canarache = V. Canarache, *Importul amforelor ștampilate la Istria*, București, 1957.
- V. Grace, Tarsus = V. Grace, *The Stamped Amphora Handles. Excavation at Gözlu Kule*. Tarsus, I. Princeton, 1950.
- V. Grace, Amphoras = V. Grace, *Amphoras and the ancient Wine Trade. Excavation of the Athenian Agora*, Princeton, 1961.
- V. Grace, V. Savvatianou, Delos = V. Grace, V. Savvatianou-Petrapoulakou, *Les timbres amphoriques grecs*. Exploration archeologique de Delos, 17, Paris, 1970, E.S.
- Grakov = B. N. Grakov, *Drevne — greceskie keramiceskie klejma s imenemi astinomov*, Moskva, 1928.
- Gramatopol-Poenaru, Tomis = M. Gramatopol, Gh. Poenaru-Bordea, *Amfore ștampilate din Tomis*, SCIV, 19, 1968, 1, p. 41—61.
- Gramatopol-Poenaru, Callatis = M. Gramatopol, Gh. Poenaru-Bordea, *Amphora Stamps from Callatis and South-Dobroudja*, Dacia, N.S., 13, 1969, p. 127—282.
- Lazarov, Rhodos = M. Lazarov, *Tărgovskite vrăzki na Rhodos sās rapodno-pontiiskite gradove prez elenisticskata epoha*, *Izvestiia-Varna*, 13 (28), 1977.
- Nilsson = M. P. Nilsson, *Timbres amphoriques de Lindos*, *Exploration Archeologique de Rhodos*, Copenhagen, 1909.
- Pridik = E. M. Pridik, *Inventarnii katalog klejm na amfornih rucikah i gorliškah i na cerepițah Ermitajnego sobraniia*, Petrograd, 1917.
- Sztetyllo, Nea Paphos, I = Zofia Sztetyllo, *Les timbres céramiques (1965—1973)*, Nea Paphos, I.
- Șelov, Tanais = D. B. Șelov, *Keramiceskie klejma iz Tanaisa III—I vekov do n.e.n.*, Moskva, 1975.

NOUVELLES DONNÉES CONCERNANT LES HABITATS GÉTIQUES EN DOBROUDJA PENDANT LA SECONDE ÉPOQUE DU FER

(Résumé)

Au début de son analyse, l'auteur constate que jusqu'au présent on a identifié et examiné un nombre restreint d'habitats par rapport au nombre, plus grand, de nécropoles et tombeaux tumulaires connus.

Le plus grand nombre de découvertes (34) se situent à proximité du littoral ou des lacs littoraux. La plupart en ont été concentrées dans la zone d'influence des colonies du Pont-Gauche. On constate que le commencement et l'évolution des habitats situés près des colonies grecques sont, au moins partiellement, en rapport direct avec les étapes de progrès des villes grecques. On présente, par groupes, les localités trouvées sous l'influence d'Histria, Tomi et Callatis. On constate que les localités trouvées au voisinage immédiat d'Histria sont plus vieilles que les découvertes signalées près des autres colonies grecques.

L'auteur analyse, également, certains renseignements littéraires, numismatiques et épigraphiques lesquels indiquent des pénétrations de populations nord-pontiques en Dobroudja. Du point de vue archéologique on constate que, surtout dans la zone littorale, le rite de l'inhumation persiste, à une époque où dans le reste de la région ainsi que, d'ailleurs, dans tout le monde géto-dacique, est généralisée l'incinération. D'autre part, les découvertes céramiques d'aspect nord-pontique sont répandues surtout au nord et à l'est de la Dobroudja. L'hypothèse de l'existence, dans cet espace, de certaines communautés nord-pontiques, scythiques, ayant passé le Danube en plusieurs étapes et lesquelles ont été graduellement assimilées dans la puissante masse des Gètes paraît, par conséquent, vraisemblable.

La deuxième zone riche en découvertes, identifiées dans 21 localités, se trouve tout près du Danube, entre Ostrov et les bouches du fleuve. Un important groupe de découvertes comprend les habitats situés à l'angle du sud-ouest de la Dobroudja, auxquelles on pourrait ajouter les nécropoles relativement nombreuses identifiées dans la zone. Les pointes de flèche à valeur monétaire et les monnaies histriennes de bronze comme la roue, de cet espace, attestent l'établissement de liaisons commerciales à une époque assez reculée, dès les VIe—Ve siècle av.n.è., avec la ville d'Histria.

Celles-là vont continuer jusqu'à une époque tardive, lorsque le marché de ladite zone sera dominée par Callatis, dont les monnaies remplacent les monnaies histriennes.

Un autre groupe de localités, situé près de la confluence du Danube avec la vallée de Carasu, pourrait être rapporté en une certaine mesure, à la fondation et au développement de la cité d'Axiopolis et à la circulation des marchands dans la zone.

Un autre groupe comprend les localités de l'ouest-nord-ouest de la Dobroudja où l'on a découvert non seulement des preuves de l'établissement des liaisons très anciennes avec les villes du Pont-Gauche mais aussi des preuves de l'existence de certaines d'entre elles jusqu'au Ier siècle de n.è. Le dernier groupe pourrait être constitué par les découvertes du nord de la Dobroudja situées le long du fleuve, auxquelles on peut ajouter les nécropoles ou les tombes tumulaires de ce périmètre. Celles-ci rejoignent d'une part les aspects culturels locaux, gétiques, à d'autres aspects, nord-pontiques et, par ailleurs, elles illustrent également les intenses relations économiques établies avec le monde grec. Grâce à l'analyse des traces de vie autochtone trouvées dans la zone du Danube on constate que le fleuve, principale artère commerciale, ainsi que les chemins terrestres qui traversaient la Dobroudja assuraient un contact permanent entre la population locale et les colonies grecques.

Dans la zone centrale de la Dobroudja on a signalé jusqu'à présent des découvertes dans 11 localités.

Celles-là permettent l'établissement de points de relation entre la zone littorale et la région du Danube ainsi que la délimitation plus nette des voies probables d'accès terrestre qui traversaient la région. Sont présentés, à base des découvertes existantes, les tracés des routes commerciales entre Callatis et l'angle

du sud-ouest, près du Danube, de la Dobroudja, entre Tomi et Axiopolis, ainsi que les tracés établis pour le nord de la région.

Malgré le caractère restreint des recherches entreprises jusqu'à présent, on peut constater l'existence de deux types de localités fortifiées et non-fortifiées. C'est au premier type qu'appartiennent les habitats de Beidaud et Beştepe, fortifiés par des *vallum* de terre et présentant des similitudes avec d'autres cités géto-daciques. L'habitat d'Albeşti peut être considéré comme faisant également partie de la catégorie des localités fortifiées mais sa fondation ainsi que son développement ultérieur ont probablement été mis sous le signe de l'initiative de Callatis. Conformément aux données archéologiques existantes, les autres traces de vie paraissent appartenir à des habitats non-fortifiés.

Du point de vue de leur position topographique, on a constaté que certaines localités étaient situées sur des terrasses, d'autres sur la partie avancée des collines d'autres enfin sur des plateaux largement ouverts. On a aussi découvert des traces d'habitation, probablement saisonnière, dans des grottes. Dans la dernière partie de l'article, l'auteur présente un répertoire des nouvelles découvertes de la Dobroudja, correspondant la période historique analysée.

ERATA

la pag.	rîndul	înloc de	se va pîti
15	13 de jos	profitului	profilului
18	15 de sus	Daicovici	Daicoviciu
19	17 de sus	viitorului. Veacul	viitorului, veacul
32	23 de sus	meninînd	mentionînd
39	16 de sus	menținerea	menționarea
52	28 de sus	Cirș	Criș
55	4 de jos	fals	falls
60	20 de sus	sincromă	sincronă
62	2 de jos	Behachtungen	Betrachtungen
63	14 de jos	Trojanischer	Trojanische
71	9 de jos	nota 44	nota 45
84	2 de sus	nota 115	nota 135
86	19 de sus	Под	Под
89	14 de jos	nord-vest	sud-vest
104	11 de jos	220-283 i.e.n.	220-183 i.e.n.
130	1 de sus	producători	eponimi
171	20 de sus	unui unghi	un unghi
173	13 de sus	nota 81	nota 18
249	1 de jos	$\chi(\rho\lambda\tau\delta\sigma)$	$\chi(\rho\sigma\tau\delta\sigma)$
288		figura invers	
296	7 de sus	nota 12	nota 21
296	1 de jos	nota 03	nota 30
298	10 de sus	culturii	cultului
315	25 de jos	fugativ	fugavit
360	7 de sus	Suruș	Surus
371	5 de sus	Custurea	Custorea
376	3 de sus	Opoit	Opoit